

**Univerzita Karlova v Praze
Husitská teologická fakulta**

Diplomová práce

**Židé za italského fašismu
a osobnost Prima Leviho**

**The Jews during the italian fascism
and the personality of Primo Levi**

Katedra:

Ústav židovských studií

Studijní obor:

Husitská teologie – judaistika

Forma studia:

Prezenční

Vedoucí práce:

ThDr. Pavel Helan, Th. D.

Autor:

Bc. Jana Špitálská

Praha 2010

Děkuji panu **ThDr. Pavlu Helanovi, Th. D.**, za pomoc a poskytnutí konzultací při vypracovávání této diplomové práce, za jeho věcné připomínky a doporučení literatury k tématu mé práce, i za jeho trpělivost a laskavost. Díky jemu jsem si uvědomila jak je důležitý vztah přednášejícího profesora k danému předmětu, který přednáší studentům a jak tím následně přenáší tuto vazbu u daného předmětu (*v mém případě se jednalo o předměty „Italský jazyk“ a „Historie Itálie“*) i na své studenty, posluchače.

Dále děkuji italským misionářům – kněžím z hnutí *Comunione e liberazione* donu Stefanu Pasquerovi, donu Andreu Barberovi a Marco Basilemu, za poskytnutí cenných informací k tomuto tématu, zapůjčení knih a přiblížení dopadů 2. světové války na obyčejné občany.

Rovněž děkuji za přátelství a pomoc mým profesorům a studentům, kolegům, ze Sieny, jmenovitě Ivoně Kociánové a mým profesorům a studentům, kolegům, z „Univerzity degli Studi G.d’Anunziia v Chieti – Pescara“, jmenovitě Monice, Simonovi, Sáře, ...a profesoru Francescovi Caccamovi. Děkuji jim nejen za pomoc při studiu, ale i za jejich přátelství, které překonává i geografickou vzdálenost.

Mé studium na univerzitě v Chieti bylo poznamenáno tragickými událostmi spojenými se zemětřesením v kraji Abruzzo, a možná právě touto událostí toto přátelství bylo paradoxně tolik posíleno. Tyto prožité tragédie lidí kolem mne byla i pro mě potvrzením soudržnosti lidí i celého národa ve chvílích, kdy člověk je proti síle přírody tak bezmocný.

A na závěr také chci poděkovat všem těm, na jejich jména si nyní nevzpomínám, kteří mě v těchto těžkých chvílích italského národa přijali bezpodmínečně mezi sebe k charitativní pomoci těm, kteří byli touto tragedií bezprostředně zasaženi.

Jako člověk, který měl to vzácné štěstí, že mu bylo dopřáno vyrůstat v době míru a v zemi, která není ničena přírodními katastrofami, jsem si až díky výše uvedeným prožitkům zemětřesení i odloučenosti od svých blízkých, od své rodiny, uvědomila velikost a krásu toho „daru“.

Všem výše uvedeným s vděčností

Jana Špitálská

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Židé za italského fašismu – osobnost **Prima Leviho**“ napsala samostatně, výhradně s použitím uvedených citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 17. 3. 2010

.....

Bc. Jana Špitálská

OBSAH PRÁCE

1. ÚVOD – ZDŮVODNĚNÍ VÝBĚRU TÉMATU	6
1.1. Itálie na počátku 20. století	6
1.2. Termín „fašismus“ a jeho původ	8
1.3. Antifašismus v Itálii	14
1.4. Mussolini, postup fašismu a charakteristika režimu	16
1.5. Mussoliniho fašismus a Hitlerův nacismus	19
2. ŽIDÉ V ITÁLII V OBDOBÍ FAŠISMU	24
2.1. Postavení židů ve fašistické společnosti	24
2.2. Židé po nástupu Hitlera v Německu k moci	25
2.2.1. Do poloviny 30. let	25
2.2.2. Do spojení Itálie s Německem, Pochod na Řím	26
2.2.3. Přijetí norimberských zákonů v Itálii – r. 1938	27
2.2.4. Rok 1939 – 43 v Evropě	28
2.2.5. Židé v republice di Saló	31
2.3. Křišťálová noc a její dopady	32
2.3.1. Německo, Rakousko	33
2.3.2. Polsko	35
2.3.3. Československo	35
2.4. Důsledky „křišťálové noci“ na území Itálie, konec války v Itálii	37
2.4.1. 13. říjen 1943 – černý den v historii Říma	37
3. PRIMO LEVI	41
3.1. Životopis Prima Leviho	41
3.2. Svědectví Prima Leviho – Kniha: „Je-li toto člověk“	43
3.3. Ostatní tvorba	45
3.3.1. „Příměří“	45
3.3.2. „Potopení a záchránění“	47

3.4.	Dopad 2. světové války na další život autora.....	52
3.5.	Zanechané poselství	53
4.	ZÁVĚR.....	54
5.	SHRNUTÍ – ČEŠTINA.....	56
6.	SUMMARY – ANGLIČTINA	58
7.	RIASSUNTO – ITALŠTINA	60
8.	ČASOVÁ OSA	62
9.	POJMOVÝ APARÁT.....	65
10.	POUŽITÁ LITERATURA.....	68
11.	OBRAZOVÁ PŘÍLOHA.....	69

1. ÚVOD – ZDŮVODNĚNÍ VÝBĚRU TÉMATU

Důvodem vybrání si právě tohoto tématu bylo setkání se s literaturou autora Primo Leviho. V době, kdy jsem krátce před tím ukončila bakalářskou práci na téma „*Leopold Hilsner, 19. a 20. století*“ jsem si uvědomila hlubokou propojenost problematiky pronásledování židů na počátku 20. století, a to jak zde v Čechách, tak i v celé střední Evropě, s tragickými událostmi židovského národa, které vyvrcholily pogromem židů ve 2. světové válce.

A právě toto setkání s knihami Primo Leviho mě vedlo k výběru tohoto tématu. V knize „*Hovory s Primo Levim*“ mne zaujal především osobní pohled autora na Boha. *Primo Levi je zde ze strany jeho diskusního oponenta konstruktivně „provokován“ otázkami vztahujících se k jeho zkušenosti z koncentračního tábora a jeho postoji vůči náboženství, ale k tomuto tématu bych se ráda vrátila až v druhé části své práce.*

Toto vše ovlivnilo velice můj život. Vedlo mě to i k touze poznat blíže prostředí spisovatele do té míry, že jsem chtěla znát jazyk autora natolik dobře, abych pochopila vše intenzivněji než skrze pomoc prostředníka překladatele.¹

Čím jsem se dostávala dál, tím blíže i k problematice židovské otázky v Itálii, k italskému fašismu, v jehož čele v Itálii stál Benito Mussolini a byla jsem velice překvapena i poměrně blízkým vztahem Benita Mussoliniho k české historii, a to zvlášť k výrazné historické postavě mistra Jana Husa.²

Jsem velmi vděčna mé „rodné“ fakultě, že mně umožnila studijní pobyt v Itálii, v rámci programu ERASMUS, kde jsem pak mohla blíže proniknout do historie a literatury této země a snáze pochopit tyto dějinné souvislosti.

1.1. Itálie na počátku 20. století

Léta, která proběhla mezi březnem 1896 - 1942 patří v dějinách sjednocené Itálie k nejbouřlivějším a k nejdramatičtějším, je to období, kdy **Italské Somálsko** bylo kolonií

¹ Měla jsem dokonce takové štěstí, že jsem se krátce na to setkala s dvojicí misijních kněží z Itálie z hnutí CL, kteří pochází z Turína. Shodou okolností don Stefano vlastní většinu knih tohoto autora.

² Helan, P., Duce a Kacíf, L. MAREK BRNO, 2006

pod italskou kontrolou až do roku 1942. V Itálii proběhlo v roce 1877 sociální hnutí, které požadovalo, aby Itálie začala expandovat a kolonizovat, jak to již dlouhá staletí dělaly ostatní evropské země, a to především na území Afriky.

Nástup vlády Giuseppe Zanardelliho³ a následně Giovanni Giolittiho⁴ k moci na počátku 20. stol. zapůsobil na italské pracující třídy jako dlouho očekávané znamení. Tisíce dělníků si osvojovaly v tomto bouřlivém počátku století základní prvky moderního odborářství. Pozadu v této chvíli nezůstává ani svět venkova, je protkán celou hustou sítí spolků a družstev.

Na Sicílii mohutněly spolky organizované kdysi Fasci⁵ v krajích Corleone, Trapani a později v okolí Syrakus se odehrávaly velké zemědělské stávky z důvodu nemožnosti podílet se na hospodářském a politickém vlivu na počátku nového dějinného období.

V celé tehdejší Itálii v roce 1901 stávkovalo 222 283 zemědělských dělníků a rolníků a o rok později 189 270 zemědělských dělníků a rolníků, což překonalo i tak dost vysoký počet stávkujících v průmyslu.

Z tohoto uvědomění mas v celé Itálii nejvíce získala socialistická strana, která měla zásadu třídního boje ve svém programu (tato vlna politické emancipace, která v prvních letech nastupujícího století zachvátila celou italskou společnost, vyburcovala i svět organizovaného katolicismu).

Poslední čtvrtina 19. století byla pro hospodářství kapitalistické Evropy obdobím poměrně těžkým. Itálie, která pocítila účinky předchozí krize snad tíživěji než všechny ostatní evropské země, čerpala následně z obecného hospodářského oživení elán pro nový růst a skutečný rozkvět, a tak počínaje přibližně rokem 1896 ukazují všechny hospodářské údaje a statistiky zřetelně vzestupnou tendenci. Hlavní slovo tehdy patřilo automobilce Fiat. Itálie, která byla na konci 19. stol. převážně agrární zemí, se tak rychle začala proměňovat v zemi zemědělsko – průmyslovou.

Počátkem roku 1901 Giovanni Giolitti, coby rozhodující ministr premiéra Giuseppeho Zanardelliho, převzal funkci předsedy vlády v listopadu 1903 a udržel si ji až do roku 1906.

³ Giuseppe Zanardelliho: 26. 10.1826 – 26.12. 1903, italským ministerským předsedou od roku 1901 – 1903.

⁴ Giovanni Giolitti: 27.10.1842 – 17.7. 1928, jedna z vůdčích poslav italského politického života. Považován za liberála a mistra kompromisů, v roce 1912 prosadil všeobecné hlasovací volební právo pro muže starší 30 let. V roce 1892 se stává italským ministerským předsedou.

⁵ Sicilské hnutí 19. stol., sdružené na regionálním základě s omezeným politickým obrazem soustředujícím se kolem vůdců místního významu.

Jedním z pevných bodů jeho politického kréda byl odpor proti jakékoliv formě imperialistické zahraniční politiky. Byl prodchnut představou obnovy italské společnosti, která se měla týkat především venkova. Dělnické hnutí utrpělo na základě této politiky v čele s Giolittim často tvrdé porážky a netrvalo dlouho a socialistická strana se rozdělila na různé proudy. Zklamání dělnických mas přerostlo ve výbuch první generální stávky v dějinách Itálie, která proběhla roku 1904 na Sardinii.⁶

Giovanni Giolitti poté, co stávka skončila, rozpustil parlament a vypsals nové volby, které sice skončily úspěchem vládních kandidátů, avšak socialisté utrpěli citelnou ztrátu, a proto se Giolitti v březnu 1905 vzdal moci. Opět nastoupil do vlády v květnu roku 1906 a snažil se vytvářet „novou Itálii“, Giovanni Giolitti byl prodchnut představou obnovy italské společnosti, týkající se především venkova, který byl chudý a převážně orientován na zemědělství oproti ekonomickému a průmyslovému vývoji centralizujícímu se ve městech, převážně severní Itálie.

Vše vyvrcholilo roku 1908, kdy proběhla jedna z nejtvrděších bitev odborového hnutí – tzv. zemědělská stávka. V té době se v odborářských časopisech začalo objevovat jméno Benita Mussoliniho.

1.2. Termín „fašismus“ a jeho původ

Slovo fašismus je odvozeno od „fascis“, tj. svazku, myšleno svazku prutů, které se nosily ve starém Římě před konzuly jako znak jejich autority.⁷

Největším ideálem západní idealistické tradice od renesance až po 1. světovou válku bylo vytvoření systému, který můžeme nazvat omezeným politickým stylem.⁸ Nový aktivistický styl se v moderní době projevuje jako totální a militantní oddanost národnímu státu a vyžaduje bezpodmínečnou oddanost jeho vůdci.

⁶Procacci, G., Dějiny Itálie, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 292 – 323.

⁷ Mussolini byl však první, který začal používat tento termín „fascis“ k pojmenování polovojenských ozbrojených jednotek

⁸ Noel O'Sullivan ve své knize Fašismus všimá rozdílů mezi omezeným a aktivistickým politickým stylem, pro tzv. omezený politický styl jsou podle Sullivana klíčové čtyři základní postuláty: 1. Poutem společnosti je zákon, a nikoli společný cíl, 2. Existuje jasný rozdíl mezi soukromým a veřejným životem i mezi státem a společností, stát je pouze svrchovaná autorita, 3. Pro bezproblémové fungování společnosti je třeba vytvořit záruky proti zneužití moci, 4. Stát je konkrétní územní jednotka vzniklá víceméně náhodně jako výsledek válek a sňatků.

Takto definovaný fašismus byl tedy ve svém „počátku“ následkem 1. světové války, avšak přebíral myšlenky mnoha politických filozofů, jako byla např. i Nietzscheho představa o nadčlověku.

Fašismem vytyčená jednota je jednotou bez „legality“. Fašismus pak svého vůdce omezuje tak, že od něj žádá množství rétorických frází toho druhu, že si vůdce musí tímto zákonitě získat a následně i udržet moc.

Fašismus spočívá na všeobecné přeměně evropského politického řádu založeného na „státech“, jež byly vrcholným výtvorem omezeného politického stylu, na řád, založený na „hnutích“. Prvním základním prvkem omezeného stylu je myšlenka, že „poutem společnosti je zákon“. V tomto omezeném politickém stylu se mělo za to, že společenství není drženo pohromadě nějakým společným cílem, ale právě tímto formálním poutem zákona.

Dále pak, v tomto omezeném politickém stylu je zcela jasná hranice mezi veřejným a soukromým životem – mezi státem a společností., přičemž moc je vždy považována za něco podezřelého a velice se zde zdůrazňuje potřeba institucionálních záruk, které by omezovaly možnost zneužití.

A proto je třeba klást si otázku: „*Byl fašismus ve skutečnosti revolučním hnutím?*“

Fašismus byl revolučním vývojem v tom smyslu, že se úmyslně a otevřeně rozhodl zničit pojetí státu, na němž spočíval západní styl politiky a nahradit ho „hnutím“. V tom si byli Benito Mussolini a Adolf Hitler⁹ velmi podobni,¹⁰ ale nacismus Adolfa Hitlera byla ideologie založená na vágní syntéze prvků rasově zdůvodněného šovinismu, antisemitismu a právu nadřazeného německého národa na dobytí životního prostoru. Při dobývání Evropy využíval tak sociální nacionalismus ideově spřízněných hnutí a režimů. Totalitní ideologie je považována za radikální formu fašismu.

⁹ Adolf Hitler: Narodil se 20. dubna 1889 v Braunau na Innu v rodině rakouského celního úředníka. Po smrti otce přerušil studia ve Štýru a žil u své matky v Linci až do její smrti v roce 1907 a zabýval se malířskými a kreslicími studii. Ve Vídni se Hitler pohyboval převážně v prostředí nocleháren a žil ze sirotčího důchodu. Ve městě se seznámil s mnoha sociálními a národnostními problémy předválečného období a četbou knih společně s novinami si začíná vytvářet svůj antisemitský názor, jehož těžištěm byla víra v „německou rasu“, která se musí chránit před „židovskou“. Setkává se s nově založenou Německou dělnickou stranou, později přejmenovanou na Nacionálněsocialistickou německou stranu (NSDAP) a vstupuje do ní. Jeho pokus vyprovokovat a přimět konzervativní bavorskou zemskou vládu k převratu proti „rudé“ říšské vládě roku 1923 se však nezdařil a Hitler byl potrestán pěti lety vězení, kde napsal propagační a programovou knihu *Mein Kampf*, v níž otevřeně vyjádřil své extrémní názory a představy.

¹⁰ O'Sullivan, N., *Fašismus*, BRNO, 1995, str. 38-86, Fašistické režimy vždy kladly obrovský důraz na roli vůdce. Benito Mussolini se tituloval „Duce“ a Adolf Hitler přijal titul „Der führer“, což obojí znamená „vůdce“.

Charakter vůdce je základní hodnotou fašistického státu, ale také nacistického státu.

Vůdce zde má neomezenou státoprávní moc a nezpochybnitelnou ideologickou autoritu. Vůdce by měl mít přímý osobní kontakt s lidem, obvykle na organizovaných masových shromážděních. (*Fašismus je jedinou moderní ideologií, která zcela programově umístila kult vůdce do jádra svého učení*). Základní a nejdůležitější funkcí vůdce je sloužit jako symbolické ztělesnění mýtu, který utváří historický osud svého lidu.

Úkolem fašistického vůdce tedy není poučit své posluchače, ale probudit jejich city tak, aby chtěli fašistický mýtus raději „žít“, než ho kriticky zkoumat. Vůdce nevládne ani zákony, ani nařízeními, dokonce ani osobním charismatem. Ve fašistické teorii je jeho právo vůdce postaveno na přesvědčení, že vůdce intuitivně chápe a vyjadřuje pravou vůli lidu i tehdy, jsou-li lidé sami příliš zmateni. Přímý vztah mezi vůdcem hnutím, jehož je třeba, aby bylo možno realizovat pravou vůli lidu, má za následek, že fašismus odmítá jakékoli ústavní formy.

Dost často se pojmy „fašista“ a „diktátor“ prolínají, jako kdyby to byla slova podobného významu, a myslí se jimi každý, kdo má nebo vyjadřuje netolerantní či neliberální názory. Teoretici fašismu se nechali inspirovat konkrétními teoriemi a hodnotami a fašistické režimy ve 20. a 30. letech dvacátého století vytvořily historicky nové formy vlády. Nejvíce se však fašismus jako takový projevil v Itálii a Německu. V Itálii vzniklo fašistické hnutí v roce 1919. Benito Mussolini, jeho vůdce, byl v roce 1922 jmenován premiérem vlády, následně na to, v roce 1926, vznikl fašistický stát jedné strany.

Ke konci první světové války již razil Mussolini termín „fascismo“, fašismus ve své podobě se tak pomalu začal utvářet a formovat v okruhu nacionalistických odpůrců liberalismu, nespokojených se zisky Itálie z první světové války po boku vítězné Dohody.¹¹

Oficiálně se tedy fašismus zrodil v Miláně v neděli 23. března 1919. Toho dne se sešlo přes sto lidí v zasedací místnosti budovy Milánského obchodního svazu, aby vyhlásilo

¹¹ Vítězná Dohoda: tímto výrazem je označováno spojení Francie, Ruska a Velké Británie, namířené především proti expanzivním tendencím centrálních mocností. Oba tábory byly nepřáteli v 1. světové válce. Rada jiných států bojovala v této válce na straně Trojdhody, pravděpodobně nejvýznamnější z nich byla Itálie. Mírová konference z roku 1919 se sešla v Paříži a jednala především o novém rozdělení a uspořádání světa. Mírová smlouva s Německem byla uzavřena v zámku ve Versailles; proto se celá soustava mírových smluv sjednaných po první světové válce nazývá versailleská, i když smlouvy s ostatními poraženými zeměmi byly uzavřeny později na jiných místech u Paříže. Francie, i když vítězná, vyšla z války velmi poškozená. Období mezi dvěma válkami je charakterizováno narůstáním hospodářské krize a fašismu.

válku socialismu. Od této chvíle začal Benito Mussolini nazývat své hnutí *Fasci di Combattimento*, v překladu něco jako „bojové svazy“.

Počátkem roku 1920 Mussoliniho hnutí nacionalismus rychle absorbuje. Pevné jádro jeho stoupců tvořili tzv. „arditi“ – vybraní příslušníci úderných oddílů italské armády za 1. světové války, zocelení zkušenostmi v předních liniích, kteří se cítili být oprávněni vládnout zemi, již zachránili. Na základě jejich uniformy fašisté začali nosit i černé košile.

Fašismus především vybočuje z řady ostatních politických učení a ideologií v tom smyslu, že se zrodil jako vzpoura proti idejím a hodnotám, které převážně dominovaly v politice od dob Francouzské revoluce, jejíž ideová výbava se zakládá na vitalismu a volním idealismu, který chce vytvořit nového, ničím nespoutaného nadčlověka.

Fašismus sice odmítal materialismus 19. století, ale nepředstavoval nic, co by mohlo být označeno jako návrat k tradičním morálním a duchovním hodnotám. Fašismus byl revolucí ducha, revolucí lidského vědomí a jeho cílem bylo vytvoření nového typu člověka, který byl označován zásadně v mužském rodu jako tzv. „*Nový muž*“ a „*Fašistický muž*“.

Rozhodujícím limitujícím faktorem italského fašismu k tomu, aby se stal totalitarismem, je katolicismus bránící rozšiřování státní moci do sfér, jejichž správa mu nepřísluší. Markantně je podobný aspekt možno vidět na nacistickém Německu, kde měli nacisté největší problémy v katolických regionech, zatímco do protestantských oblastí pronikli bez větších potíží.

Takový člověk – fašista – měl být hrdina motivovaný povinnostmi, ctí a sebeobětováním, ochotný rozpustit svou osobnost v sociálním celku, a bude-li to nezbytné, zemřít pro slávu svého národa, případně rasy.¹² Fašisté chtěli jedince úplně vymazat a zavést vládu komunity nebo sociální skupiny.

Fašismus v této podobě byl jak elitářský, tak dost patriarchální. Jeho ideje byly založeny na názoru, že vláda elity je přirozená i žádoucí. Lidé se rodí s velice různými schopnostmi a atributy a tato skutečnost se projeví, když jedinci se vzácnými vůdčími schopnostmi vyniknou v boji nad jedinci, kteří jsou schopni jen následování. Fašisté obecně si nelibovali v abstraktních idejích a raději vyznávali činy, akce, což se projevilo např. v Mussoliniho heslech: „*Konej a nediskutuj*“ a „*Pasivita je smrt*“.

¹² Jako v případě německého nacismu.

Další složkou původních Mussoliniho fašistů představovali mladí, protiměšťácky orientovaní intelektuálové zvaní futuristé. Ti tvořili volné uskupení umělců a spisovatelů, zastávající ideje Filippa Tommasa Marinettiho. Marinettiho stoupenci zavrhovali kulturní odkaz minulosti a velebili posilující kvalitu rychlosti a násilí. Futuristé v roce 1914 dychtili po válečném dobrodružství a v roce 1919 byli Mussoliniho stoupenci.

Po setkání z dubna roku 1919, krátce po ustanovujícím mítinku fašistů zaútočila tlupa Mussoliniho přátel na kancelář milánského socialistického deníku „Avanti“, jehož byl sám Benito Mussolini jednu dobu redaktorem. Tito fašisté zde zničili tiskařské stroje a další zařízení a byli zabiti čtyři lidé. Italský fašismus tak vpadnul do historie násilným činem.¹³

Od incidentu neuplynuly ani čtyři roky a Mussoliniho fašistická strana se stala pánem Itálie.

Vynikající liberální italský filosof a historik Benedetto Croce ve vnitřním exilu v Neapoli sledoval s pohrdáním, o čemž pak později napsal, jak Mussolini vytváří špatný typ vlády. Croce později dospěl k závěru, že fašismus je toliko dočasným důsledkem morálního úpadku, jenž je prohlouben zmatky světové války.

Během následujících let mělo sice být vysloveno ještě mnoho dalších interpretací a definicí fašismu. Ze všech politických forem se právě fašismus dokázal nejsebevědoměji zviditelnit a jeho živé a bezprostřední podoby jsou dobře známy. Obraz všemocného diktátora ztělesňuje fašismus a vytváří tak mylný dojem, že je možno fašismus pochopit jen tehdy, že porozumíme samotnému vůdci.

Obrazy skandujících davů vedou k domněnce, že některé evropské národy byly svou mentalitou náchylné k fašismu.

Režim, v němž bylo slovo fašismus uvedeno do užívání, tedy Mussoliniho Itálie, vykazoval jen málo znaků antisemitismu ještě šestnáct let poté, co se fašisté dostali k moci. Benito Mussolini měl dokonce řadu stoupenců mezi židovskými průmyslníky, je tedy dosti sporné považovat antisemitismus za podstatu fašismu.

¹³O'Sullivan, N., Fašismus, BRNO, 1995, str. 147-155, Německá nacionálně socialistická dělnická strana, známá pod jménem nacistická strana, která byla také založena v roce 1919 a pod vedením Adolfa Hitlera převzala styl a způsob vedení Mussoliniho fašistů.

Jiným rysem, o němž se předpokládá, že je pro fašismus něčím typickým, je jeho antikapitalistický, antiburžoazní odpor. Fašisté byli vůči kapitalismu kritičtí nikoliv proto, že byl vykořisťovatelským systémem, ale pro jeho materialismus, pro jeho lhostejnost k věci národa. Fašisté odmítali tezi, že ekonomické síly jsou primárními hybateli dějin.

Další problém s tradičními obrazy fašismu spočívá v tom, že vesměs jsou soustředěny na vrcholně dramatické momenty fašistických dějin, jako je např. „pochod na Řím“ či „požár Říšského sněmu“.

V prvních letech fašistického období byl hlavním prostředkem propagandy tisk. Zpočátku bylo možné vydávat nezávislé noviny a šéfredaktor mohl vyjadřovat své individuální názory a dokonce kritizovat určité aspekty vládní politiky, tedy pokud zároveň vyslovoval všeobecnou podporu vládě a fašismu. Postupem času ale začaly fašistické orgány vytvářet propagandistické filmové zpravodajství o aktuálních událostech, k němuž psaly vyhovující titulky. (*Zákon z 3. dubna 1926 ukládal každému kinu povinnost promítat oficiální filmové zpravodajství, jehož propagandistická činnost se značně zvýšila, když byl v roce 1928 zaveden zvukový film*).¹⁴

Největší význam se přikládal výchově a indoktrinaci mládeže. To bylo zvláště důležité v zemi, kde bylo každému dítěti od nejútlejšího věku vštěpováno katolické křesťanství. Prvním Mussoliniho ministrem školství byl filozof profesor Giovanni Gentile.¹⁵ Ve fašistické Itálii byly kromě státních škol také školy soukromé. Zejména byly placené církevní a klášterní školy, kde se vzdělávalo mnoho dětí z vyšších společenských vrstev. Tyto školy směly být spravovány samy, ale musely se držet Gentileho celostátních osnov.

Pokud šlo o většinu italského obyvatelstva, fašismus jim do běžného života nijak nezasahoval. Dámy a pánové z lepších vrstev dál chodili na plesy, do barů a na divadelní premiéry a ti občané z nižších vrstev, jako např. průmysloví dělníci, zjišťovali, že se potraviny i drobný přepych dají v obchodech a na trzích pořídit za stále přijatelné ceny.

Fašistický režim přinesl lidem v Itálii i jisté reálné vymoženosti, které byly paradoxně součástí i programu komunistů. Všechny děti, které byly ve fašistickém mládežnickém hnutí,

¹⁴ Andreazza, F, Identificazione di un'arte, BULZONI, 2008

¹⁵ Giovanni Gentile: narozen 30.5. 1875 – 14.4. 1944, italský filozof a ideolog italského fašismu.

měly každý rok nárok na bezplatný měsíční prázdninový pobyt. Členství ve fašistické straně mělo i další výhody.¹⁶

Dne 30. října 1922 dorazil Benito Mussolini z Milána do Říma. Tento „Pochod na Řím“ byl obrovským podvodem¹⁷, jenž zafungoval a stále funguje v představách veřejnosti o Mussoliniho „uchopení moci“.¹⁸

Z výše uvedeného lze tedy logicky odvodit, že fašistická hnutí by nikdy nemohla zmohutnět bez „pomoci“ obyčejných lidí.¹⁹

1.3. Antifašismus v Itálii

Jednou z nejznámějších osobností italského antifašismu byl Benedetto Croce²⁰, který zprvu měl k fašismu nevyhraněný postoj, dá se říci, že někdy dokonce i vstřícný. Po zavraždění Giacoma Matteottiho²¹ se však postoj Croceho upevní a vstupuje do zjevné opozice. Následně vydává časopis „La Critica“, který je dobrým příkladem důstojného postoje a odporu pro všechny italské antifašistické intelektuály. Vznikají různá antifašistická sdružení, jako například ve Francii, političtí emigranti ustanovují v roce 1927 Antifašistické sdružení, které začíná vydávat deník „La Libertá“.

Do popředí politické scény se dostává nové jméno Giacomo Matteotti. Matteotti byl socialistický poslanec. Dne 30. května roku 1924 vystoupil v parlamentu s projevem, kde poukázal na násilné klima, v němž proběhly volby. Jeho projev byl velmi emotivní a statečný.

¹⁶ Ridley, J., Mussolini, THEMIS, PRAHA, 2002, str. 201 – 213

¹⁷ Encyklopedie Wikipedie – Pochod na Řím: Mussolini „Pochodem na Řím“ právně dosáhl moci, a to v souladu se Statuto Albertino, italskou konstitucí. Pochod na Řím nebyl fašistickým dobytím moci, ale spíše přenosem síly v rámci konstituce, přenos vzniklý podlehnutím civilních úřadů v konfrontaci fašistickému zastrašování a trestuhodné naivitě měšťanstva. že bude možné s Mussolinim manipulovat. Byl také připravený na možnost společné vlády s Giolittim nebo Salandrim kabinetem, a následně se stát jeho předsedou. Ve strachu z konfliktu s fašisty vládnoucí třída předává Mussolinimu moc. Ten završil svůj příchod k moci 10.června 1924 a přebírá odpovědnost za zavraždění socialistického poslance Giacoma Matteottiho. Strach ze socialistické revoluce převládá a Mussolini si mohl po několika týdnech krize upevnit své mocenské pozice. mimo jiné i tajnou policií kterou založil.

¹⁸ Ridley, J., Mussolini, THEMIS, PRAHA, 2002, str. 283

¹⁹ Paxton, Robert O., Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 7 – 19.

²⁰ Benedetto Croce: 25.2. 1866 – 20.11. 1977, italský filosof a estetik. Vycházel z Hegelovy filozofie a zvl. Z jeho pojetí dějin. Zdůrazňoval teoretickou tvořivou činnost ducha, jejíž součástí je i estetická intuice.

²¹ Giacomo Matteotti: 22.5.1885 – 10.6.1924, italský politik, poslanec za socialistickou stranu, Za 1. sv. války vězněn za protiválečnou propagandu. V roce 1921 založil Spojenou socialistickou stranu, 1924 obvinil Mussoliniho fašisty z nepoctivého vítězství v parlamentních volbách , krátce nato zavražděn. Jeho jménem nazvány antifašistické partyzánské brigády.

Za několik dní po tomto projevu však byl Giacomo Matteotti unesen a jeho mrtvola byla nalezena ve křoví ve vesnici poblíž Říma.

Dne 3. ledna 1925 předstoupil před parlament Benito Mussolini, aby vzal na sebe plnou odpovědnost za zavraždění Giacomu Matteottiho. Po tomto veřejném přiznání provokativně vyzval sněmovnu, aby ho obvinila ze zločinu. Parlament tuto možnost nevyužil, čímž nad sebou doslova podepsal „rozsudek smrti“, a tím s konečnou platností přestala Itálii fungovat jako liberální stát.

Po tomto incidentu byla následně potlačena i svoboda tisku, ze státní správy byli odstraněni úředníci podezřelí z antifašismu. Pozměněn byl i politický zákoník.

Další politické hnutí „Spravedlnost a svoboda“ zakládá další emigrant Carlo Rossellini²² ve Francii. Cílem tohoto hnutí je, že „nová postfašistická Itálie“ se musí od „Itálie po nástupu fašismu“ radikálně lišit. Z výše uvedeného lze odvodit, že různá antifašistická sdružení italských emigrantů byla velmi aktivní, dokonce právě stoupenci hnutí „Spravedlnosti a svobody“ zorganizovali let nad Milánem, v červenci roku 1930, kdy rozhazovali antifašistické letáky. (Stoupenci tohoto hnutí také souhlasili s atentátem na piemontského prince – Brusel 1929). Komunisté brali tyto samostatné antifašistické aktivity jako diletantské a rozhodli se zůstat v Itálii ve styku s lidem a touto cestou bojovat den co den proti fašismu formou bojů a stávek. V roce 1921 byla v Livornu založena komunistická strana Itálie. Výraznou postavou italských komunistů byl Antonio Gramsci.²³

Komunisté dokázali z celého spektra antifašistických sil nejhluběji analyzovat italskou politiku a společenskou situaci, objasnit příčiny vítězství fašismu a z tohoto rozboru vyvodit nový a členěný obraz sil a cest italské revoluce.

²² Procacci, G., Dějiny Itálie, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 350.

²³ Antonio Gramsci: narozen 23. ledna 1891, zemřel 27. dubna 1937, Řím. Italský politik, publicista a marxistický filosof. Jako zakládající člen a vedle Amadea Bordigy, kterého vystřídal ve vedení, nejvýraznější osobnost Komunistické strany Itálie 20. let 20. století, byl dlouhodobě vězněn Mussoliniovým fašistickým režimem. Ve svých pracích se zaměřil na analýzu kulturní a politické dominance, je proslulý svou koncepcí kulturní hegemonie jakožto prostředku udržování moci v kapitalistické společnosti. Patří k nejvýraznějším osobnostem marxistického myšlení.

1.4. Mussolini, postup fašismu a charakteristika režimu

Mussolini hraje důležitou roli v dějinách Itálie i v dějinách celého fašistického hnutí a tím i v dějinách italských židů. Proto považuji za důležité se vrátit k jeho osobě.

Benito Mussolini, se narodil dne 29. 7. 1883 v italském městečku Forli, jako syn venkovského kováře. Jako neukázněné dítě byl vyloučen ze dvou škol, nezřídká se také ocital v konfliktu ve vztahu se spolužáky, často je napadal.

Po ukončení studií se stal Benito Mussolini učitelem, ale také zde měl značné problémy. Vzhledem k jeho četným sexuálním skandálům tak přišel o své místo učitele. Roku 1902 se stal členem socialistické strany. Roku 1914 byl ze strany vyloučen.

Od roku 1912 pracuje Benito Mussolini jako redaktor stranického listu „Avanti“, který vydává Socialistická strana. Roku 1914 povýšil Benito Mussolini na post ředitele již zmíněného listu „Avanti“.

Za první světové války narukoval na frontu, kde byl zraněn výbuchem šrapnelu. Po válce byl jedním ze zakládajících členů fašistické strany bojující proti socialismu. V roce 1919 založil militantní organizaci Fasci di Combattimento (Bojové svazky), která byla roku 1921 přeměněna v nacionální fašistickou stranu.

Po volebním vítězství v roce 1922 byl králem Viktorem Emanuele III. jmenován Benito Mussolini ministerským předsedou. Ve svých 39 letech se tak stal nejmladším italským premiérem v dějinách.

15. listopadu 1922 předstoupil nový ministerský předseda před parlament se svým vládním prohlášením slovy²⁴: *„S třemi sty tisíci ozbrojených lidí, kteří jsou odhodláni ke všemu a jsou téměř mysticky připraveni uposlechnout mých rozkazů, mohl jsem potrestat všechny ty, kteří pomlouvali fašismus a pokoušeli se jej pošpinit. Mohl jsem tuto hluchou a šedivou síň proměnit v bivak svých čet, mohl jsem parlament zatarasit drátěnými překážkami a vytvořit vládu výlučně z fašistů. Mohl jsem, avšak alespoň v tomto prvním období jsem to nechtěl učinit...“*²⁵.

²⁴ Bradáč, Z., Před pochodem na Řím, PRAHA, 1973, str. 455

²⁵ Bradáč, Z., Před pochodem na Řím, PRAHA, 1973, str. 17

Po pochodu na Řím roku 1922 se stal Mussolini předsedou koaliční vlády. Od roku 1925 capo del governo e duce del fascismo (šéf vlády a fašistický vůdce). Opozice opatrně mlčela a poskytla tím Mussolinimu, za shovívavosti krále a neutrality církve, moc k nastolení otevřené diktatury. Pozadí vládní krize, jež vedla k posílení Mussoliniho pozice, tvořilo zavraždění Matteottiho, k němuž došlo 10. července 1924 akcí fašistického přepadového komanda. Giacomo Matteotti protestoval proti změně volebního zákona z července 1923, která měla zvýhodnit fašistické kandidáty v dubnových volbách r. 1924. Odmítal též atmosféru násilí, jež se vytvořila v období předvolebního boje.

Vražda Giacoma Matteottiho vedla k odchodu liberálů a socialistů z parlamentu. Žádali sice zrušení fašistických milicí, avšak nedokázali mobilizovat obyvatelstvo k odporu proti Mussolinimu. Strach ze socialistické revoluce převládl a Mussolini si mohl po několika týdnech krize upevnit své mocenské pozice. Po svém projevu v lednu 1925 nechal odsouhlasit několik zákonů a dekretů, jež mu dovozovaly omezit činnost stran, zrušit svobodu tisku a omezit autonomii správy. Antifašistické organizace byly zakázány, opozice pozatýkána. V Itálii zavládla fašistická diktatura.²⁶

Pod tímto novým vedením, v čele s Mussolinim, Itálie v roce 1935 zaútočila na Etiopii, pak o rok později pomáhaly již italské jednotky Frankovým oddílům ve španělské občanské válce. Benito Mussolini byl iniciátorem i další agresivní zahraniční politiky, která následně vedla k útoku na Albánii (1939), Francii (1940), a později i útoku proti SSSR a jeho spojencům.

Ve 2. světové válce Benito Mussolini, k jeho smůle, stál po boku nacistů. Tyto kroky však vedly k nelibosti obyčejného italského lidu, který byl takto zatažen do války. V roce 1943 byl Mussolini svržen a zatčen, ale Adolf Hitler ihned vyslal oddíl na jeho osvobození – a to se zdařilo. Mussolini byl osvobozen, avšak ihned po tomto osvobození vytvořil na severu Itálie tzv. „Italskou sociální republiku“ s centrem v Saló.

Tato „nová“ republika neměla však dlouhého trvání a byla zcela pod nadvládou Němců.

²⁶ <http://ireferaty.lidovky.cz/100/1063/Mussolini-Benito>

Na konci 2. světové války (1945) byli Benito Mussolini a jeho milenka²⁷ Claretta Petacci partyzány zadrženi a dne 29.4. 1945 popraveni ve chvíli, kdy se v převlečení snažili uprchnout do Švýcarska. Jejich těla pak byla pro výstrahu vystavena na náměstí Piazza Loretto v Miláně na benzínové pumpě.²⁸

Díváme-li se zpět do historie, je možné najít určitý společný soubor fašistických hodnot a principů, i když italští fašisté a němečtí nacionální socialisté měli své specifické a někdy i protichůdné názory. Fašistická ideologie zde zahrnuje dvě tradice, z nichž jedna, italská, zdůrazňuje roli všemocného státu a druhá tradice se promítá v nacismu a je tu založena na doktríně rasismu. Benito Mussolini byl schopen „pojmout“ všechny lidi bez ohledu na jejich rasový původ.

Proč?

Význam, který Benito Mussolini a jeho přívrženci přikládali státu, lze pochopit přes prizma italských dějin. I když se totiž formální sjednocení Itálie završilo, země zůstala i nadále rozdělena.

Itálie tak neměla jednotnou kulturu a dokonce neměla ani společný jazyk. Přežívaly zde regionální dialekty a pocit spolupatříčnosti k městům nebo provinciím jen velmi těžko ustupoval pocitu spolupatříčnosti k nově vzniklé mladé Itálii.

Toto lze shrnout tak, že italský fašismus byl založen na nadřazenosti fašistického státu nad jedincem a tito jedinci byli následně podřízeni Mussoliniho vůli, a to následně vytváří obraz všemocného diktátora. Logickým důsledkem tohoto obrazu je pak víra, že dějinné omyly ve vývoji jistých národů byly živnou půdou fašismu.

Mussolini měl mnoho stoupenců z řad židovského obyvatelstva, jako byl např. jeho blízký přítel a fašistický aktivista Aldo Finzi nebo jeho milenka a současně židovská spisovatelka Margherita Sarfattiová.

²⁷ Mezi nejvýznačnější Mussoliniho milenkou patří Ida Dalserová, která mu porodila mentálně narušeného syna Benita Albina a sama posléze skončila v blázinci. Vášnivou láskou plál k šéfredaktorce fašistického listu Gerarchia Margaritě Sarfatti a francouzské herečce Magdě Coraboeufové.

²⁸ <http://www.areagolfo.it/primo%20piano/270405.htm> : Existují ovšem spekulace, můžeme-li to tak nazvat, ve vztahu k jejich smrti. V italském tisku či na italských stránkách je možné se setkat s tvrzení poněkud odlišným, než nám po léta předkládá tisk a media, kde se připouští možnost, že Benito a Claretta byli zadrženi, po nějakou dobu mučení a následně převezeni na místo, kde těla byla vystavena

Když Mussolini roku 1919 svolal své stoupence na Piazza San Sepolcro, nebylo zcela jasné, zda-li vystupuje jako levicový soupeř svých bývalých kolegů z Italské socialistické strany, nebo zda-li na ně hodlá zaútočit z pozice pravicové.

Ve chvíli, kdy se fašistické režimy chopily moci, nekompromisně se vydaly směrem ke koncentraci průmyslové výroby a produktivity. Fašistickým režimům šlo především o technicky vyspělou společnost. Dále fašismus hledal především emocionální odezvu, a proto se uchyloval k pečlivě zrežirovaným ceremoniím silácké rétorice. Benito Mussolini byl pravděpodobně prvním stranickým vůdcem, který vědomě navrhoval jakýkoli formální program, na rozdíl od Adolfa Hitlera, který sice svůj program předložil, ovšem byť jej prohlašoval za nezměnitelný, mnohé z jeho ustanovení ignoroval.

Italští fašisté však respektovali majetek vlastních národních průmyslníků i přesto, že byli vůči kapitalismu kritičtí pro jeho materialismus i pro jeho lhostejnost vůči věci národa.²⁹

1.5. Mussoliniho fašismus a Hitlerův nacismus

Jedním z předpokladů fašismu byla politika obracející se k masám. Fašismus jakožto masové hnutí namířené proti levici by nemohl existovat, kdyby nebyly široké občanské vrstvy zapojeny do politiky.

Před nástupem Mussoliniho hnutí a hnutí podobných, které vznikly na základě dopadů 1. světové války, chyběla jak slova, tak pojmy, jimiž by bylo možno fašismus vyjádřit. Koncem 19. století se objevovaly náznaky „politiky nového tónu“, která usilovala o to, aby byl opět upřednostňován národ oproti všem formám internacionalismu a kosmopolitismu. Například poválečné Německo poskytovalo obzvlášť úrodnou půdu pro antisocialistická hnutí národní obrody, která měla lidovou základnu. Němci byli porážkou v roce 1918 (konec 1. světové války) maximálně otřeseni.

V době, kdy se poválečná Evropa zotavovala ze svých zranění, dožadovaly se pozornosti a vlivu tři stěžejní principy světového řádu: liberalismus, konzervatismus a fašismus (na východě Evropy – v Rusku – se k těmto principům přidává čtvrtý – a to komunismus). Liberálové chtěli organizovat poválečný svět na základě principu práva na sebeurčení národů. Konzervativci v roce 1918 neměli moc co říci, avšak potichu se snažili

²⁹Paxton, Robert O., Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 14 - 20

obnovit svět, v němž by vztahy mezi státy řešily ozbrojené síly, třetím z uchazečů o ideový vliv byl socialistický režim. Nový, fašistický recept sliboval ve shodě s konzervativci urovnání teritoriálních konfliktů tak, že vítězi budou silní.

S příchodem 20. století se vynořily nové starosti a obavy, na něž fašismus sliboval najít lék. Vzdělané a kulturní kritiky, které máme někdy sklon považovat za tvůrce fašismu, je spíše možno vinit z toho, že v důsledku jejich teorií vznikl „prostor“ pro rozvoj fašismu, nikoli fašismus sám.

Fašisté totiž vyhledávají v každé národní kultuře ony prvky, které mohou nejspíše přispět k mobilizaci masové obrody, sjednocení a očisty, které jsou zaměřeny proti liberálnímu individualismu a konstitucionalismu a proti levicově koncipovanému třídnímu boji. Fašismus se mohl plně rozvinout pouze tehdy, když jeho nositelé potichu opustili některé ze svých původních principů, aby mohli vytvořit koalice nutné pro jejich cestu k moci.³⁰

To, co mají Hitler a Mussolini společné, je fakt, že ani jeden z nich se nezmocnil vlády násilím. I když oba využili dost silných prostředků předtím. Oba se snažili destabilizovat stávající režimy a oba dva se k nim navraceli ve chvíli, kdy byli sami u moci, tj. oba dva přeměnili své vládní mechanismy na diktatury.

Oba dva se tímto způsobem stali vládci a vytvořili tak dojem, že jejich postavení je ústavně naprosto legitimní, a to dle zákonů předcházejících vlád.

Jak Hitler, tak Mussolini spolupracovali s konzervativci, tito byli ochotni akceptovat na obou stranách násilnosti postihující socialisty a odboráře, ale absolutně by neakceptovali jakékoliv násilí, jež by bylo namířeno proti státu. Kdyby se totiž fašisté odhodlali k přímému útoku, akci, nahráli by tím svému úhlavnímu nepříteli, a tím byla levice. Levice totiž měla v Evropě velmi silný vliv, a to zejména na chudší vrstvy.

Fašisté nabízeli více než jen masovou podporu voličů. Přecházeli k nim stále mladší lidé, často otrávení ze současné politické reprezentace, a to rovněž působilo na veřejnost. Jediné dvě politické strany v Itálii a Německu, které měly mladou členskou základnu, byly strany komunistů a fašistů. Fašisté celkem vzato byli přesvědčeni, že právě konzervativci jsou klíčem, jenž jim otevře dveře k moci.

V obou státech (Německo, Itálie) v té době prožíval konzervatismus krizi, a tato krize jej de facto přímo vehnala do náruče spolupráce s fašisty. Z tohoto důvodu také italští i

³⁰ Paxton, Robert O., Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 36

němečtí konzervativci zavírali oči nad porušováním zákonnosti Mussoliniho i Hitlera, avšak potom, co fašisté i nacisté vystoupili ve 30. letech silně do popředí, se museli konzervativci rozhodnout, jak fašisty usměrnit nebo se je snažit opět dostat na okraj společnosti.³¹

Konzervativci se, jak v Itálii tak i v Německu, podíleli na nástupu fašismu k moci několika způsoby. Především však byli komplici fašistů při jejich násilnostech páchaných na levici.³²

Nastává poměrně vleklé období, kdy se fašisté na obou stranách, jak v Německu, tak v Itálii, dohadují s konzervativci a snaží se vytvořit spojenectví, které by jim i nadále umožnilo podílet se na moci, ale kompromis není ideálním řešením. Právě zde dochází u obou vůdců k odlišnému přístupu.

Fašistickou Itálii lze dost dobře interpretovat coby podvojný stát. Mussolini nicméně normativnímu státu poskytl mnohem větší pravomoci než Hitler. Fašistická propaganda kladla do středu svého poselství stát, a ne stranu, avšak nacistická strana v Německu soupeřila s tradičními činiteli odbornou soustavou paralelních organizací, strana měla vlastní polovojenské síly, atd.

Benito Mussolini byl navíc také nucen okolnostmi sdílet své výsadní postavení s králem a usmiřovat si i katolickou církev, která byla v Itálii mnohem mocnější než církevní struktury v Německu.

Začátkem roku 1920 byla v Německu Hitlerovi svěřena propaganda DAP (Dělnická strana založena ke konci války Antonem Dlexlerem), podařilo se mu rozšířit řady těch, kteří byli ochotni naslouchat jeho straně. Dne 24. února 1920 v přítomnosti téměř dvou tisíc lidí dal Hitler svému hnutí nové jméno – NSDAP – a předložil přítomným svůj program, jež tvořila směsice nacionalismu, antisemitismu, napadání majitelů obchodních domů a disponentů mezinárodního kapitálu. Krátce nato vystoupil Hitler z armády, aby se mohl zcela oddat práci pro NSDAP. Při volbě říšského prezidenta na jaře 1932 pak vystupoval Hitler jako kandidát pracovitých stran. Nejprve prohrál, ale v druhém kole získal většinu hlasů. Po volbách do Říšského sněmu v červenci roku 1932 požadoval Hitler, aby mu říšský prezident předal vládní moc. Jako kancléři se mu podařilo během několika málo měsíců odstranit

³¹ Paxton, Robert O., Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 116 - 125

³² V Německu Adolf Hitler provokoval dokonce konflikty uvnitř své strany, kdykoli se zdálo, že je blízko nějaké dohody o moci. Konzervativci se tak ocitli v dosti riskantní situaci, když dohoda s úspěšnou fašistickou stranou začala být pravděpodobná. Dokonce mezi sebou soupeřili o to, jak získat podporu celého fašistického hnutí nebo alespoň jeho části.

demokratické instituce a nastolit totalitní diktaturu. Hitler sjednotil úřad říšského prezidenta a říšského kancléře pod vedením ministra propagandy Josepha Goebbelse.³³

První etapou byla segregace: označit vnitřního nepřítele, vyčlenit jej z národa a potlačit jeho občanská práva. K tomu začalo docházet od jara 1933 v podobě pouličních akcí militantních straník, nositelů tak zvané revoluce zdola, která následovala okamžitě po Hitlerově převzetí moci.

Nový režim se tyto chaotické incidenty, např. označování a rozbíjení výloh židovských obchodníků, pokusil zastřešit jednodenním oficiálním bojkotem, jenž se konal 1. dubna 1933. Norimberské zákony z 15. září 1935 zakazovaly vzájemné sňatky a anulovaly občanství Židů, čímž povýšily segregaci na oficiální politickou doktrínu, poté následovala odmlka až v roce 1938 opět propuklo pouliční násilí – pálení synagog a rozbíjení obchodů během tzv. „*Kristallnacht*“ – Křišťálová noc.³⁴

Benito Mussolini chtěl později, na rozdíl od Hitlera, vyjednávat (například o urovnání československé krize z roku 1938). Ve chvíli, kdy vypukla 2. světová válka si Benito Mussolini nemohl dovolit stát v této válce stranou napořád.

V prvních měsících roku 1941 zaujala Itálie vůči Německu postavení naprosto podřízené země, posledním aktem přistupnosti vůči třetí říši bylo rozhodnutí Říma nasadit vlastní sbor do války proti SSSR.

Od prosince 1942 do ledna 1943 byla italská armáda poražena na hlavu a více než polovina vojáků padla nebo umrzla.

Nespokojenost, která v Itálii narůstala, se pomalu proměňovala v hněv, až se v roce 1942 v Turíně ustavil Antifašistický výbor. Poté se jednalo o odvolání Benita Mussoliniho a o zrušení jeho režimu. Velkou radou bylo sděleno, že demise Benita Mussoliniho je přijata a nová vláda již ustanovena.

³³Joseph Goebbels byl od března 1933 říšským ministrem lidové osvěty a propagandy v Hitlerově kabinetu a byl iniciátorem akcí namířených proti spisovatelům, vědcům, umělcům a různým publicistům, a to především židovského původu, kteří se znelíbili režimu. Narodil se 29.října 1897 v Rheydtu jako syn účetního a umírá 1. května 1945, vystudoval filosofii. Roku 1924 vstoupil Goebbels do NSDAP a byl to právě Goebbels, který organizoval první antisemitské výtržnosti a později velký židovský pogrom z 9.listopadu 1938 během „křišťálové noci“. Vrcholem Goebbelsovy nacistické propagandy bylo i každoroční pořádání říšských sněmů.

³⁴ Paxton, Robert O., Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 141 - 185

Spojenectví Německa a Itálie nebyl ani v nejmenším svazek dvou diktatur, které se chtějí navzájem podporovat. Spojením s Německem však byl Mussolini neodvolatelně přinucen vstoupit na tuto politickou dráhu.³⁵

³⁵ Mussolini definoval fašismus jako pravicovou ideologii v opozici vůči socialismu, liberalismu, demokracii a individualismu. Nacismus, pod Hitlerovým vedením, se lišil od italského fašismu hlavně důrazem na účel státu a na jeho národní ideál. Fašistické hnutí se snažilo zachovat prvotřídní systém a obhájit jej jako založení ustavené a žádoucí kultury. <http://fasismus.navajo.cz/>

2. ŽIDÉ V ITÁLII V OBDOBÍ FAŠISMU

2.1. Postavení židů ve fašistické společnosti

Po roce 1919 se v Itálii ujal vlády Francesco Saverio Nitti, který se pokusil získat podporu a spolupráci levice, ale dosáhl však jediného a to, že si znepřátelil pravici a vojenské kruhy. V červnu roku 1920 pak odstoupil Nittiho kabinet a na jeho místo byl dosazen politik s dostatečnou autoritou na to, aby mohl vést zemi – Giovanni Giolitti.

Vše z počátku nasvědčovalo tomu, že se Itálie vydá cestou úspěšnější, jako tomu bylo v prvních desetiletích 20. století, avšak k prvnímu zmatečnému jednání došlo už v lednu 1921, kdy se z levého křídla Italské socialistické strany ustavila Komunistická strana Itálie.

Giovanni Giolitti se najednou jevil jako státník překonané minulosti. Bylo třeba najít muže s odvážnějšími názory. Tyto vlastnosti představoval Benito Mussolini, který po svém okázalém odchodu ze socialistické strany byl povolán do armády a jak jsem se už zmínila výše, roku 1919 založil fašistické hnutí. Zpočátku fašistické hnutí zůstávalo bezvýznamným jevem, které uspělo pouze v Terstu, prostředí bylo z mnoha hledisek výjimečné. Město bylo pod vojenskou správou a dále v Terstu byl stav trvalého napětí mezi slovanskými a italskými obyvateli. To vše v městě vytvářelo nanejvýš příznivý terén pro výrazně nacionalistické hnutí jakým byl fašismus.³⁶

V listopadu 1920 došlo v Boloni k prvnímu vystoupení fašistických oddílů, kdy bylo ve městě vyvoláno klima občanské války. Čím větší respekt získával fašismus v očích přízřebivých občanů, tím snáze padaly i někdejší zábrany a výhrady. Lidé ze staré vůdčí liberální skupiny jeden po druhém skládali zbraně nebo přímo přecházeli na stranu fašistů.

Nová fašistická vláda, která se roku 1922 dostala k moci, neměla zpočátku jinou možnost, než respektovat dosavadní trendy a ponechat jiným kontrolu nad hospodářským životem země.

Podíváme-li se blíže do historie židů v Itálii, tak zjistíme, že v roce 1910 měla Itálie židovského ministerského předsedu Sidney Sonnino³⁷ a v roce 1920 dokonce devatenáct

³⁶ Procacci, G., Dějiny Itálie, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 335.

³⁷ Giorgio Sydney Sonino, narozen 11. 4. 1847 – 24.11. 1922, italský politik a diplomat židovského původu,

židovských senátorů. V roce 1922 mnoho židů obdivovalo fašismus. Někteří bohatí židé v Turínu byli známi svou náklonností k těmto ideám a i mezi vedoucími fašistickými prominenty bylo několik židů. *(Jejich nadšení pro „Duceho“ dokonce přežilo i fakt, že Mussolini v roce 1938 převzal od Hitlera protižidovské zákony, i když právě tyto zákony způsobily na italském židovstvu těžké škody. Mnoho odborníků tehdy zjistilo že si neudrží zaměstnání, mnoho obchodníků přišlo o svou živnost, většina mladých mělo omezenou možnost studia, atd. Když ovšem Hitlerovy protižidovské zákony vstoupily v platnost, Mussolini nikterak nesledoval jejich dodržování. Ale ani tak početné nedodržování těchto zákonů nemohlo vést k podceňování nesnází, kterým bylo italské židovstvo později vystaveno.³⁸⁾*

V Německu se uskutečnila září 1937 dlouho očekávaná návštěva Benita Mussoliniho. Mussolini, kterého představil ministr propagandy Joseph Goebels, mluvil německy. Prohlásil, že fašismus a nacismus jsou dvě podoby jednoho jevu – nacistům však vadila jedna věc: Mussolini nebyl antisemita!!! Připadalo jim, že antisemitismus je neodmyslitelnou součástí boje proti žido – bolševismu. Jejich fašističtí a pravicoví spojenci téměř ve všech ostatních zemích byli antisemité, jen Mussolini proti židům nikdy neřekl ani neučinil nic.

V té době se již Benito Mussolini nadchnul pro myšlenku války po boku Adolfa Hitlera což vrcholím tím, že 10. června 1943 vstupuje Itálie do války.

Hitler a jeho spolupracovníci však Benitu Mussolinimu zatajili svůj záměr okamžitě zaútočit na Polsko. A tak ve chvíli, kdy Itálie vstupovala do války, začal růst odpor i v samotných italských fašistických organizacích, zvláště mládeže a studentů.

2.2. Židé po nástupu Hitlera v Německu k moci

2.2.1. Do poloviny 30. let

20. léta, léta hospodářské prosperity, vzniku demokratických vlád a snah o zajištění stability a míru, skončila v říjnu roku 1929 velkým ekonomickým krachem. Tato krize způsobila nejen zhroucení světové ekonomie, ale vyústila také v hluboké zklamání nad západní civilizací. Evropu pustošily extremistické ideologie a násilnické tyranie. Mladé

³⁸Lamb, R., Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996, str. 44

demokracie se hroutily jedna za druhou a na jejich místo nastupovaly diktatury a totalitní režimy.

Na jedné straně demokratické síly a na druhé militaristické, často rasistické a nacionalistické postoje – to charakterizovalo období 30. let.

30. léta však přinesla židům prudké zhoršení jejich životních podmínek. Židé trpěli ve všech politických a společenských postaveních diskriminací. Byli vyloučeni z většiny ekonomických činností, byl jim zamezen přístup k veřejným funkcím a postupně byli odstraňováni ze všech autoritativních pozic. Celá města byla postupně očišťována od židů. Toto očišťování začalo nejprve na území Německa a postupně se sílícím fašismem prorůstalo celou Evropou. Nejvíce postiženo bylo Polsko. V polovině 30. let se v Evropě z diskriminace židů postupně vyvinulo divoké pronásledování židů. I Itálie, země, která neměla antisemitské tradice, převzala v roce 1938 nacistické rasistické zásady.

Příkladem nejhoršího pronásledování a útisku židů bylo však samotné Německo v popředí s Hitlerem a jeho knihou „*Mein Kampf*“, kde klasifikoval židy jako „poddané“ bez všech politických práv.³⁹

2.2.2. Do spojenectví Itálie s Německem, Pochod na Řím

V předchozích kapitolách jsem již zmínila tzv. Pochod na Řím.⁴⁰ Realizace plánu pochodu na Řím byla rozdělena do pěti etap:

1. *Provést mobilizaci a obsadit veřejné budovy v nejdůležitějších městech království.*
2. *Soustředit „černé košile“ v Santa Marinella, Perugii, Tivoli, Monterotondo a Volturmo.*
3. *Dát ultimátum Factově vládě, aby předala veškerou státní moc.*
4. *Vstoupit do Říma a zmocnit se za každou cenu ministerstev.*
5. *Ustavit fašistickou vládu v jednom ze střeodoitalských měst.*

³⁹ Kolektiv autorů, Atlas univerzálních dějin židovského národa, VICTORIA PUBLISHING, 1995, str.226

⁴⁰ Kolektiv autorů, Všeobecná encyklopedie Diderot, DIDEROT, 1999

Tyto události vyvrcholily v sobotu 28. října 1922. Fašistické oddíly ve větších městech po celé severní Itálii obsadily důležité objekty – prefektury a jiné ústředny. Benito Mussolini se stal nejmladším ministerským předsedou v dějinách Itálie.

Jak je vidět, tento pochod byla nátlaková akce italských fašistů, jejímž výsledkem byl nástup Benita Mussoliniho k moci. Mussolini byl 29. října 1922 pověřen sestavením kabinetu, zatímco asi 25 000 „černých košil“ pochodovalo směrem k Římu. Mussolini tak právně dosáhl moci, a to v souladu s italskou konstitucí. Pochod na Řím nebyl fašistickým dobytím moci, ale spíše přenosem síly v rámci konstituce. Ve strachu z konfliktu s fašisty vládnoucí třída předává Mussolinimu moc.⁴¹

2.2.3. Přijetí norimberských zákonů v Itálii – r. 1938

V 19. století se rovněž změnil charakter antisemitismu. Vznik „vědy o rasách“, která aplikovala pseudovědecké ideje na sociální a politické otázky, vedl k tomu, že se o Židech začalo uvažovat ne jako o náboženské, ekonomické či kulturní, ale jako o rasové skupině. Od té doby byli Židé neodvolatelně definováni podle biologických příznaků, jako jsou barva vlasů, charakteristické rysy tváře, či podle předků.

Fašismus nicméně vyšel z rasistických idejí a často se s nimi kryje. Nikde nebyla vazba mezi rasismem a fašismem tak těsná jako v nacistickém Německu, kde oficiální ideologie nebyla občas ničím jiným než hysterickým a pseudovědeckým antisemitismem (*jedná se o zákony nacistického Německa o říšském státním občanství a ochraně německé krve a německé cti*).

Od roku 1935 se tzv. „Norimberské zákony“ staly součástí právního řádu v Německu a říšským sněmem byly jednomyslně přijaty. Norimberské zákony propůjčovaly právní podklad hromadnému vyvražďování „*rasově⁴² méněcenné populace*“. Platnost

⁴¹ http://cs.wikipedia.org/wiki/Pochod_na_%C5%98%C3%ADm

⁴² <http://sevela.com/levicerversuspravice/fasismus.pdf>: „Rasa“, co je tím tedy míněno? Pojem „rasa“ vyjadřuje víru v biologické či genetické rozdíly mezi lidmi. Zatímco člověk se může vzdát své národní identity a v procesu „naturalizace“ si osvojil jinou, je zjevně nemožné změnit rasu. První říká, že lidstvo lze rozdělit na základě biologických či genetických znaků na „rasy“. Používání rasistických termínů a kategorií se stalo na Západě běžnou věcí v 19. století, kdy imperialismus dostal převážně „bílou“ evropskou rasu do těsného kontaktu s „černou“, „hnědou“ a „žlutou“ rasou v Africe a v Asii. Na rasy se pohlíželo jako na samostatné lidské pospolitosti, které se jedna od druhé liší biologicky. Rasističtí teoretici obvykle odmítali existenci jednoho lidského rodu a uvažovali o rasách, jako kdyby to byly různé živočišné druhy. Druhý předpoklad rasismu říká, že rasové rozdíly jsou v jistém ohledu politicky důležité a vlastně nejdůležitější ze všech společenských dělítek, důležitější než například společenská třída, národnost, pohlaví atd.

Norimberských zákonů byla rozšířena do všech zemí, které za druhé světové války okupovalo nacistické Německo.

Norimberské zákony pak následně předznamenaly holocaust⁴³ a byly též akceptovány i ze strany Itálie. Stalo se to roku 1938.

Když Mussolini přijal tyto antisemitské zákony, udělal to proto, aby si hlavně usmířil Hitlera a celé Německo, a ne kvůli ideologickým cílům. Tak i v Itálii bylo započato pronásledování židů. Mezi italskými občany, kteří museli opustit zemi byl i fyzik Enrico Fermi⁴⁴, jež byl nucen vystěhovat se do Ameriky, kde se pak rozhodujícím způsobem podílel na výzkumu z něhož vzešla první atomová bomba.

2.2.4. Rok 1939 – 43 v Evropě

Vzhledem k tomu, že se v tomto historicky vypjatém období prolínají historické události hned několika zemí, považuji za důležité pro přehlednost zohlednit tyto situace tzv. „časovou osou“, která je uvedena v příloze.

Přání značné většiny italského národa (a nejen jeho) bylo dostat se z války co možná nejrychleji. Proti Mussolinimu a celému fašismu byla cítit nenávisť na každém kroku, a to po vyhlášení války proti Francii a Británii roku 1940.

Mussolinimu bylo celoplošně vyčítáno, že zatáhl Itálii do války a zradil její zájmy. Politická scéna v Itálii ovšem tajně spolupracovala, i když bezvýsledně, na svrnutí Mussoliniho. Itálie byla tedy policejním státem, v čele se strukturálně vyčnívajícím králem Viktorem Emmanuelem III, který dal důvěru polnímu maršálu Badogliovi, aby nahradil Mussoliniho. Mussolini dne 25. července 1943 šel informovat krále o výsledcích zasedání Velké Rady. Přijetí bylo stanoveno na pátou hodinu ve Villa Savoia. Zatím však vrchní velitel pozemních sil generál Ambrosio, kterého chtěl propustit, připravil spolu se zástupci krále a carabinieri plán k zatčení Mussoliniho. Když se Mussolini dostavil, byl zatčen. Král

⁴³ Kolektiv autorů, Všeobecná encyklopedie Diderot, DIDEROT, 1999

⁴⁴ Enrico Fermi : 29. září 1901 Řím – 28. listopadu 1954 Chicago. Italský fyzik známý skrze své výzkumy jaderných reakcí. Studoval na univerzitě v Pise, kde roku 1922 promoval v oboru fyzika. Od roku 1926 vyučoval teoretickou fyziku na univerzitě v Římě. Emigroval do USA, aby se jeho rodina vyhnula pronásledování ze strany fašistů (jeho žena byla židovka). Podle Fermiho je pojmenovaný stý prvek periodické tabulky – *fermium* – který byl objeven roku 1952. *Fermi* je délková jednotka užívaná v jaderné fyzice. V roce 1938 získal Nobelovu cenu za fyziku

Viktor Emanuel III. nařídil uvěznit Benita Mussoliniho a jmenovat pak, již jmenovaného Pietra Badogliu (již v pozdních odpoledních hodinách král uložil Badoglioovi, aby okamžitě vytvořil novou vládu, ve které nebudou zastoupení fašističtí pohlaváři, ale pouze vojáci a odborníci.), novým předsedou nefašistické vlády.⁴⁵

Badoglio vedl vítěznou válku v roce 1936 proti Habeši (*ale v roce 1940 již rychle jako člověk upadal, pil a mimo jiné ho také značně ničila myšlenka na jeho zemřelou manželku a syna*). Král doufal, že v Badoglioovi našel schopného muže, který vyvede národ z krize, ale nemohl se více mýlit.

K 30. srpnu bylo v Itálii už sedm plně vyzbrojených německých divizí a všechny možnosti, že by Itálie mohla ukončit válku bez boje proti Německu, byly ztraceny. To všechno zavinila především nerozhodnost Pietra Badogliu.

Polní maršál Kesselring, velitel německé armády v Itálii, mluvil s Badogliem okamžitě po svržení Mussoliniho a zeptal se ho, kolik dalších německých divizí by mělo být rozmístěno na italské půdě. I když bylo důležité, aby nebyly přisunuty žádné, Pietro Badoglio prohlásil, že tato otázka se netýká jeho, že to je záležitost ministerstva války. Kesselring to ovšem pochopil tak, že dostal „carte blanche“ aby vyslal přes Brennerský průsmyk co největší množství vojsk a obsadil všechny strážní objekty v jeho okolí.⁴⁶

Díváme-li se tedy zpětně do historie, můžeme říci, že pro Němce nezačal rok 1943 nijak šťastně.

V Tunisku i Libyi byli spojenci zcela připraveni k úplnému zničení sil „Osy“ vyslaných do severních Afriky. Na východní frontě byly partyzánské jednotky natolik všudypřítomné a aktivní, že proti nim bylo nutné zahájit rozsáhlé bojové operace.

Když Němci okupovali v listopadu 1942 jižní Francii, dostala Itálie dost velkou okupační zónu. SS očekávala, že v italské zóně bude moci pokračovat ve své deportační činnosti vůči židům. Francouzský prefekt souhlasil s nařízením SS deportovat všechny židy do koncentračních táborů, ale italské vojenské velitelství to zakázalo. Galeazzo Ciano⁴⁷,

⁴⁵ <http://www.blisty.cz/art/42612.html>

⁴⁶ Lamb, R., *Válka v Itálii 1943 – 45*, MUSTANG, 1996, str. 24 - 28

⁴⁷ Galeazzo Ciano, narozen 18.3.1903 – 11.1. 1944, italský politik a diplomat. Od r. 1925 v diplomatických službách. V r. 1930 se oženil s Mussoliniho dcerou Eddou (1910 – 1995), v letech 1936 – 43 ministr zahraničí.

ministr zahraničních věcí a fašistický politik prohlásil, že zacházení s židy v „italské okupační zóně“ je čistě jejich záležitost a trval na zrušení nařízení.

Nutno uvést, že pro židy bylo v Evropě jedno z nejbezpečnějších míst Španělsko, Portugalsko a Itálie, dokud tam Hitler nezavedl loutkovou vládu. Na druhé straně pak velmi špatná byla pro židy situace ve Francii, kde kolaborantská vláda, antisemitská od samého začátku, persekvovala židy čím dál tím víc, přičemž tvrzení, že chránila vlastní židy, je lež, protože Francie předala nacistům 76 000 židů (přežilo z nich méně než 2 000) a z toho byla třetina rodilých Francouzů. Mezi zavražděnými bylo 2 000 dětí pod šest a 6 000 dětí pod třináct let. Například ve čtyřech koncentračních táborech na území obsazené Jugoslávie do začátku roku 1943 zemřelo hladem, nebo bylo zastřeleno, přes 30 000 židovských mužů, žen a dětí.

Himmler⁴⁸ předvídal „rozmnožení německého plemene“ už sedm let předtím, v prosinci 1935, kdy založil organizaci Lebensborn, což doslova znamená „zdroj života“, jež měla za úkol prosazovat jeho rasové teorie. Cílem bylo doplnění příslušníku SS padlých v bojích na východní frontě „rozplozováním“ prostřednictvím mimomanželských styků mezi esesmany a vhodnými partnerkami.⁴⁹

Během války se židé, kteří patřili do rukou německé armády, skoro bez výjimky dostali do koncentračních táborů. To se však nestalo židům, kteří byli před příměřím ze září roku 1943 zadrženi italskou armádou. Italští důstojníci zachraňovali židy proto, že se jim zdálo nečestné a především nemorální posílat židy na smrt, často ovšem riskovali vlastní životy ve svém postavení vůči Němcům.

Proti jednání se židy protestovalo i snad několik německých důstojníků, ale nikdo nepodnikal v této otázce záchrany židů takové kroky, jako právě Italové.

Italové také zrušili nařízení, že židé musí nosit povinně na oděvu žlutou Davidovu hvězdu. Židé tak začali rychle emigrovat z německé do italské zóny, což následně značně znepokojovalo „italskou stranu“. Koncem února roku 1942 Benito Mussolini připustil, že postrádá „správný postoj k židovské otázce“. Roku 1943 italská armáda zadržovala asi 2700

Vr. 1936 sjednal a podepsal v Berlíně osu Berlín – Řím. Od r. 1939 se začal od Mussoliniho válečné politiky odklánět. V r. 1943 hlasoval na Velké fašistické radě pro odstoupení Mussoliniho.

⁴⁸ Himmler Heinrich, narozen 7.10. 1900 – 22. 5. 1945 (sebevražda v brit. zajetí). Roku 1923 se účastnil Hitlerova puče, poté vstoupil do NSDAP, záhy také do SS a roku 1929 se stal jejím říšským vůdcem.

⁴⁹ Gilbert, M., Druhá světová válka, BB/ART s.r.o., 2006, str. 449

židů v Jugoslávii z „ochranných důvodů“ a dovolila tisícům řeckých židů normální život pod italskou ochranou. K velké nelibosti Němců to za Hitlerovými zády beze slov dovolil Benito Mussolini.⁵⁰

V roce 1943, spojenecké bombardéry denně shazovaly na Itálii tuny pum. Ustanovená vláda ztrácela čas zbytečným hledáním řešení této situace. Různé schůzky a zasedání se nesmyslně prodlužovaly v marné naději, že se podaří přimět spojence, aby ustoupili od svého požadavku na bezpodmínečnou kapitulaci. Badoglioova vláda svým váháním ztrácela v podstatě důvěru všech v to, jak do jisté míry vrátit prestiž monarchii, zkompromitované dvacetiletou kolaborací s fašismem.

Po obrovském chaosu se Itálie v tomto přelomovém roce 1943 ocitá ze dne na den bez vlády, na jejím území dochází k hrozivé koncentraci cizích vojsk, je stále více zavalena zcela protichůdnými zprávami, které přicházejí ze všech stran. V tuto chvíli se musel rozhodovat každý sám podle svého nejlepšího svědomí.

Někteří vojenští velitelé se vzdali Němcům a opustili vlastní jednotky, jiní se snažili zorganizovat odpor.

V těchto dnech chaosu však nezůstala nevyslyšena prosba žádného vojenského uprchlíka o civilní šaty. Bylo běžné, že spojeneckému zajatci, který se ocitl na svobodě, nebylo odmítnuto přístřeší nebo pomoc a žádnému židovi nebylo odepřeno útočiště, jak ve svých knihách popisuje své zkušenosti i Primo Levi (italský spisovatel, kterému bude později věnována celá kapitola).

Situace se začala pomalu vyjasňovat. Každý Ital byl konfrontován s tragickou realitou země rozpolcené na dvě části. Jih byl pod vedením Badoglio a spojeneckých jednotek a na severu byli Němci a fašistická vláda Mussoliniho, kterého 12. září 1943 osvobodilo nacistické komando.

2.2.5. Židé v republice di Saló

Jak jsem již napsala, Benito Mussolini za pomoci Adolfa Hitlera odjíždí na sever země. Tam vzniká dne 18. září 1943 „Italská sociální republika“, stát utvořený Benitem Mussolinim a italskými fašisty. *(Byl rovněž nazýván „Republika Saló“, a to podle faktického*

⁵⁰ Lamb, R., *Válka v Itálii 1943 – 45*, MUSTANG, 1996, str. 44 - 47

hlavního města). Tato republika se plně opírala o podporu německé branné moci (*je nutno podotknout, že Mussoliniho Italská sociální republika neovládla ani tu část území, která nebyla v té době okupována spojenci*).

Mussolini byl v „Saló“ většinou nečinný a nejsou žádné důkazy o tom, že by chystal nějaká opatření vůči Židům.⁵¹ Ale teď vládl v okupované Itálii Adolf Hitler a ten neměl v úmyslu dovolit další uplatňování mírných fašistických protižidovských zákonů.

2.3. Křišťálová noc a její dopady

Křišťálová noc čili německy „Kristallnacht“ je označena ve slovnících či encyklopediích jako říšský či listopadový pogrom. Důvodem nebo záminkou k tomuto útoku cílenému na židovské obyvatelstvo byl atentát na německého legačního sekretáře velvyslanectví v Paříži Ernsta vom Ratha. Tento byl zabit dne 7. listopadu 1938 židovským sedmnáctiletým mladíkem Herschelem Grünspanem. Paradoxem je, že Ernst vom Rath nebyl plánovanou obětí tohoto mladíka, ale touto obětí měl být samotný vyslanec.

Co přivedlo Herschela Grünspana k tomuto zoufalému činu vraždy? Byl to osud jeho rodiny stejně tak jako ostatních polských židovských rodin, které byly na základě Hitlerova rozkazu dne 18. října 1938 deportovány z Německa? Bylo jich vyhnáno na 12 000. Tito polští Židé museli za jedinou noc opustit své domovy a směli si s sebou vzít každý jen jedno jediné zavazadlo (*veškerý majetek byl samozřejmě okamžitě zabaven ve prospěch Třetí říše*). Byli deportováni pod dozorem gestapa na nádraží a odvezeni na hranice Polska, avšak Polsko přijalo pouze část těchto násilně deportovaných lidí, ostatních 8000 zůstalo naprosto bez prostředků na hranicích. Tam v nelidských podmínkách čekali na souhlas k přijetí do země jejich původu od polské vlády. Jednou z vyhnaných rodin, která čekala v těchto úděsných podmínkách na přijetí do Polska, byla i rodina Herschela Grünspana. Tento se o situaci dozvěděl dne 6. listopadu podrobně od své sestry a pod vlivem těchto emocí jednal.

Dne 7. listopadu se Grünspan, pod záminkou, že nese důležitý dokument, dostal až k sekretáři. Tam vystřelil 5 nábojů, dva zasáhly Ratha a jedna z těchto ran mu způsobila těžké zranění (*paradoxem je, že Rath otevřeně kritizoval nacistickou protižidovskou politiku a čekalo jej kvůli této kritice v nejbližší době vyšetřování na gestapu*). Hitler okamžitě vyslal

⁵¹ Lamb, R., Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996, str. 50 - 56

letecky specialisty z Mnichova do Paříže k ošetření zraněného Rahta. Již 8. listopadu byla oznámena na území Německa první kolektivní trestná opatření . Všechny židovské noviny a časopisy byly okamžitě zastaveny. Tento zákaz odřízl židy od nejdostupnějšího kontaktu s jejich vedením, které jim mělo radit a vést je, zejména v záležitostech emigrace. Rovněž také 8. listopadu bylo oznámeno, že židovské děti nesmějí nadále navštěvovat „árijské“ základní školy, zároveň byly na dobu neurčitou pozastaveny všechny židovské kulturní aktivity.

8. listopadu dále proběhla v Německu řada akcí, které ministr propagandy dr. Josef Goebbels označil za „spontánní demonstrace“ proti židům (*již 8. listopadu časně ráno začaly popravu židů uvězněných už měsíce předtím v koncentračním táboře Buchenwald*).

Dne 9. listopadu v odpoledních hodinách podlehl Ernest von Rath svým zraněním. Hitler byl neprodleně informován.

Shodou okolností se ten večer konalo každoroční setkání nacistických pohlavářů s Hitlerem, jež bylo zároveň i připomínkou nacistického puče v roce 1923, který se tehdy nezdařil.

Smrt Ratha byla na této schůzi, na tomto setkání, předložena jako výzva k pomstě. Všichni přítomní vzali toto jako přímý rozkaz k zahájení protizidovskému útoku a již v noci začaly jednotky SA samy útočit na židovské objekty (*dodnes není zcela vyjasněno, zda za tímto zneužitím smrti německého sekretáře Ratha nebyla více méně snaha zakrýt ekonomickou krizi uvnitř nacistického Německa, protože následně vydanými předpisy – hlavně I. zákonem o vyloučení Židů z hospodářského života – neměli tito postižení židé nárok na pojistné za spáchané škody na jejich majetku, naopak, židé sami museli zaplatit ještě finanční částky, které představovaly obrovský přínos do pokladny Třetí říše. Předpokládá se, že tento odvod byl ve výši asi 10% příjmů do státní pokladny a tím pravděpodobně vyvedl Třetí říši z blížícího se hospodářského bankrotu a přímo tak i poskytl Hitlerovi dostatek finančních prostředků k tomu, aby se i nadále udržel u moci a rozpoutal 2. světovou válku*)⁵².

2.3.1. Německo, Rakousko

⁵² Gilbert, M., Křišťálová noc, BB/ art s.r.o., 2007, str. 93

Od prvních dnů, kdy v Německu zavládl Hitlerův režim, postupovala protižidovská opatření znepokojivou rychlostí. Židé vynikali v mnoha oblastech německého vědeckého a intelektuálního života, takže byli dost často předmětem čisté závisti. Mnozí byli také velice hrdými Němci, proto je značně zmátlo, že se stali jakýmsi nežádoucím prvkem pro národ. Perzekuce židů pak začala už v prvních dnech nacistické vlády. Norimberské zákony, které podepsal sám Hitler, dokonce zakazovaly i mimomanželské sexuální styky mezi židy a nežidy.

V srpnu roku 1938, na území současného Německa a Rakouska, byl vyhlášen nový zákon. Jeho název byl „Druhý dekret o zavedení zákona vztahujícího se ke změně příjmení a křestních jmen“. Obsahem bylo, že všichni židovští občané Německa si musí přidat druhé jméno: muž Israel a ženy Sarah.⁵³

Impulesem byla jednak štvavá řeč nacistického ministra propagandy dr. Josepha Goebelse, ale také vražda německého diplomata v Paříži, kterou spáchal mladý žid, jak je o tom pojednáno výše. Nacisté tehdy vypálili stovky synagog, vytloukly více než sedm tisíc židovských obchodů, dvacet tisíc židů bylo odvezeno do koncentračních táborů a část z nich na místě zabili. Proč například nedošlo k žádnému právnímu či administrativnímu šetření?⁵⁴

Berlín byl jedním z více než tisíce městeček a měst v celém Německu, ve kterých ještě za tmy došlo ke strašným událostem, byly ničeny také synagogy, kde žádní židé nebyli. Tady měli Hitlerovi pochopové zcela volnou ruku.

Ve Vídni bylo během Křišťálové noci zničeno devadesát pět synagog a modliteben a všichni rabíni i další náboženští představitelé včetně učitelů byli uvězněni. Odhaduje se, že během Křišťálové noci bylo v Německu zabito jedenadevadesát židů.

Pro svou agresivní politiku potřeboval Hitler získat spojence, proto se pomalu začal sbližovat s fašistickou Itálií diktátora Benita Mussoliniho. Dne 25. října 1936 u příležitosti návštěvy italského ministra zahraničí v Berlíně byla uzavřena německo-italská smlouva, kterou Mussolini v jednom z projevů označil jako „Osu Berlín – Řím. Pakt měl vysloveně ofenzivní charakter a sloužil přípravě na přepadení Polska Německem.

⁵³ Gilbert, M., Křišťálová noc, BB/ art s.r.o., 2007, str. 93 - 128

⁵⁴ Paxton, Robert O., Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 19

2.3.2. Polsko

9. listopadu 1938 během dne hlásil britský generální konzul Gerald Shepherd ze Svobodného města Gdaňska „zesílení protizidovské kampaně“, kde již byly výlohy židovských obchodníků zcela zničeny a zohyzděny hanlivými hesly.

The Times tehdy komentovaly Křišťálovou noc: „Žádný zahraniční propagandista snažící se očernit Německo před světem by nedokázal překonat tento příběh o pálení a bití, o hulvátských útocích na bezbranné a nevinné lidi, které tuto zemi včera zneuctili.“⁵⁵

Během celé akce bylo zatčeno více než 26 000 židů a odvečeno do koncentračních táborů.

2.3.3. Československo

Zatím co probíhala „Křišťálová noc“ ve všech hrůzách na území Německa, Rakouska a Polska, dotkla se tato zvěřstva pouze části bývalého Československa, a to území, které bylo postoupeno na základě „Mnichovské dohody“, jež byla podepsána dne 29. září 1938 v Mnichově za účasti zástupců čtyř zemí.⁵⁶

Sudety byly tímto postoupeny Německu, východní část republiky (Těšínsko) byla postoupena Polsku a jižní část Slovenska a Podkarpatské Rusi byla postoupena Maďarsku. Češi a židé, kteří zůstali v tomto zabraném území (což bylo asi 30% z původní rozlohy republiky) byli rovněž vystaveni sankcím ze strany svých okupantů. Židé se pokoušeli z tohoto území dostat do českého vnitrozemí, byli dokonce německými úřady vyváženi do nově vzniklého hraničního pásma, avšak tito uprchlíci Německa i zabraného pásma nebyli vítáni, mnohdy byli nuceni trávit mnoho dnů na hranicích, protože vláda druhé republiky je nechtěla přijmout.

Na základě „Křišťálové noci“ byl vědomě posilován Stranou národní jednoty i antisemitismus. Právě těmto aktivitám, namířeným proti židům, napomáhala i zvýšená kumulace židů, kteří prchali z Německa, Rakouska a pohraničního okupovaného území.

Opět byla ožívována antisemitská propaganda českých fašistů, bylo dáváno židům za

⁵⁵ Gilbert, M., Křišťálová noc, BB/ art s.r.o., 2007, str. 22 - 35

⁵⁶ Neville Chamberlaina-Velká Británie, Édouarda Daladiera – Francie, Adolfa Hitlera – Německo a Benita Mussoliniho – Itálie.

vinu i současné ponížení českého národa a v těchto souvislostech bylo opět vzpomínáno na události spojované s tzv. „Hilsneriádou“ která se odehrála na přelomu 19. a 20. století.⁵⁷

Nejdůležitějším spolupracovníkem Hitlera při zavádění diktatury však byl Hermann Göring. Göring se sice snažil v roce 1939 prostřednictvím svých zahraničních styků zabránit válce, později byl však spoluodpovědný za deportace, tak za vyhlazovací akce proti Židům⁵⁸

Hned v prvních týdnech byli posíláni odpůrci SS a SA do takzvaných koncentračních táborů. První tábor byl tábor v Dachau, zřízený Heinrichem Himmlerem. Mnoho nových táborů pak vzniklo na dobytých polských územích. Mezi nimi zejména koncentrační tábor v Osvětimi.⁵⁹

Pro informaci uvedu pár čísel, které se týkají židovského obyvatelstva. Na počátku druhé světové války žilo ve Francii asi 320 000 židů, dalších asi 400 000 ve francouzských koloniích v severní Africe, z toho asi 90 000 osob se v zemi narodilo. Obecně byli během 2. světové války ve Francii největšímu pronásledování vystaveni židé, kteří neměli francouzské občanství – tedy přistěhovalci a uprchlíci, a to v obou zónách, byť v jižní v menší míře. Tvořili dvě třetiny celkového počtu deportovaných (*Vysokou míru jejich asimilace a integrace do společnosti dokládá například jmenování Leona Bluma v květnu 1937 předsedou vlády – první premiér Francie židovského původu.*)

Početnější část židovské menšiny tvořili východní Židé, kteří se po příchodu z oblastí Ukrajiny a východního Polska usazovali spíše na venkově a zachovávali si svou kulturu.

Tyto události byly samozřejmě v přímé souvislosti s děním v celé Evropě. Je třeba se ptát, co vlastně vyvolalo zesílenou agresi ze strany nacistických pohlavárů v čele s Adolfem Hitlerem vůči židovskému obyvatelstvu. Tuto agresi vyvolala hlavně událost, která se odehrála na území Francie v roce 1938 a do dějin 20. století vstoupila pod označením „Křišťálová noc“.

⁵⁷ Kovtun, J., Tajuplná vražda, SEFER, 1994, str. 227.

⁵⁸ Hitler již v knize Mein Kampf ohlásil svůj záměr, v případě uchopení moci, vyhubení Židů, se začátkem války však přerostlo týrání židovského národa za brutální teror, především pak na obsazených území na východě.

⁵⁹ Miller, H., dějiny Německa, LIDOVÉ NOVINY, 1995, str. 266 – 302

Křišťálovou noc lze tedy brát z historického hlediska jako mezník k úplnému vyloučení židů ze společnosti a označení či určení těchto lidí k totální likvidaci. Tato událost je rovněž brána jako mezník v nacistické protižidovské politice.

2.4. Důsledky „křišťálové noci“ na území Itálie, konec války v Itálii

Svět byl touto válkou a událostmi i v jednotlivých zemích velmi těsně provázán. Události, které proběhly na jedné straně se okamžitě projeví na straně druhé. Svět ve válce neměl hranic, zrovna tak jako utrpení obyčejných lidí.

V září roku 1943 sice papež Pius XII. neprotestoval proti stíhání židů v Německu, ale italským židům pomohl především při emigraci. Osobně nařídil svému duchovenstvu otevřít kláštery a konventy bez omezení pro všechny židy, kteří budou potřebovat útulek.⁶⁰

Hitler byl ovšem rozhodnut zlikvidovat všechny židy v Němci okupované Itálie. Benito Mussolini musel svého německého partnera poslechnout, a tak ke konci listopadu r. 1943 Mussoliniho vláda v Republice Saló bez nadšení souhlasila s novými protižidovskými zákony, které však byly mnohem přísnější, než zákony z roku 1938.

Dne 1. prosince všechny noviny a rozhlasové stanice uveřejnily prohlášení, které tisku předal Buffarini Guidi.⁶¹ Citují:

„Všichni židé žijící na území „Republiky“ budou zatčeni, bez ohledu na jejich státní příslušnost. Všechny jejich majetek bude zabaven státem ve prospěch podpory chudých. Židé ze smíšených manželství budou dáni pod zvláštní dohled“.

Guidi Buffarini ale záměrně zdržel publikaci tohoto prohlášení, a tím dal co nejvíce židům možnost uniknout nebo se ukrýt.⁶²

2.4.1. 13. říjen 1943 – černý den v historii Říma

Brzy ráno, od 3. září 1943, byla zahájena brutální akce. Ten den vyhlásila italská vláda, sídlící v té době v Brindisi, válku Německu. Italští vojáci se připojili k spojenecké

⁶⁰ Lamb, R., Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996, str. 50 - 56

⁶¹ Buffarini Guidi: 4. ledna 1895, Pisa – 10. července 1945, Miláno. Ministrem vnitra od roku 1943-1945

⁶² Lamb, R., Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996, str. 50 - 56

armádě a společně začali postupovat směrem na sever Itálie a vytlačovat úspěšně Němce ze zabraného italského území. Za tři dny na to stanula tato spojenecká vojska posílená italskými vojáky asi sto šedesát kilometrů od Říma.

13. října, na Hitlerův rozkaz, nastalo německými příslušníky waffen-SS zatýkání židů, žijících v Římě, který byl ještě pod jeho nadvládou (*jednalo se tehdy asi o 7000 židů, avšak do rukou těmto vojákům se jich dostala pouhá sedmina*). Bylo zajato na 1 259 židů nebo podezřelých neárijců a přesunuti do ghetta a čtvrtí kolem něj, bez ohledu na věk či pohlaví. Další den byl vatikánský sekretariát informován o šleňných podmínkách židů a o tom, že se mezi uvězněnými nachází i pár pokřtěných křesťanů. Papež Pius XII. tedy zasílá stížnost vztahující se k zadržování křesťanů, která ale neměla ani nejmenší vliv na osudy dalších zadržovaných.

Dva dny poté byli všichni tito zbylí zajatí židé naloženi a deportováni do Osvětimi a po příjezdu jich bylo 800 ihned usmrceno. Ostatní židé byli převezeni do uhelných dolů na práci. Z celkového počtu deportovaných 1 041 římských židů přežilo koncentrační tábor pouze 16 lidí. Jaká by ale byla situace, kdyby nebylo více než 4000 židů ukryto v soukromí nebo nenalezlo útočiště v kláštorech (*téměř 500 židů ukryl přímo Vatikán*).

Situace na území Itálie byla v té době následující. Velkou část Benátska spravovali Němci a celá oblast byla něco jako ostrov mezi okupovaným a anektovaným územím. Na Sicílii se dávno odpor k fašismu projevil v hnutí za nezávislost. Obyvatelstvo na severu prožívalo hrůzu z prvních německých policejních zátahů, všude vládl hlad a naděje na rychlý návrat byla v tuto chvíli zcela nereálná.

První ze záblesků naděje vysvitl v říjnu roku 1943, kdy se Badoglioova vláda po dlouhém váhání rozhodla vyhlásit Německu válku. K prvním partyzánským oddílům se přidružily také jednotky, jimž veleli důstojníci armády. Na sjezdu antifašistických stran v Bari v lednu 1944 požadovali levicoví představitelé odstoupení krále.

K všeobecnému překvapení našel východisko ze spleťtí situace lídr Italské komunistické strany Palmiro Togliatti, který se po 18. letech v exilu a aktivní politické činnosti roku 1944 vrátil. Soudil, že postupnou demokratizací státu lze dosáhnout potřebných cílů. Prvním z jeho cílů bylo vyhnání Němců a osvobození země.

Roku 1944 došlo také k událostem, pod vedením italských partyzánů. Tato partyzánská akce na Via Rasella v Římě⁶³ se stala snad nejproslulejší událostí italského hnutí odporu. (*Průběh těchto událostí potvrdil, že italské hnutí odporu není jen přechodným jevem*). V září téhož roku, kdy byla spojenecká vojska zastavena na gótské linii, do dubna 1945, kdy byla osvobozena severní Itálie, prožilo partyzánské hnutí osm tvrdých měsíců, během nichž došlo k masovým německým razím a násilnostem vůči obyvatelstvu. Nacisté se znovu zmocnili řady osvobozených území a právě v tomto období padlo za svobodu na tisíce obětí. Nicméně partyzánské jednotky překonaly krizi a pokračovaly v boji za cenu velmi těžkých ztrát.

Výbor národního osvobození horní Itálie, který řídil povstání, mohl přistoupit k jednání se spojenci s patřičnou autoritou. Tento výbor rovněž inicioval popravu Benita Mussoliniho a jeho milenky Clarety Petacci, které zajali partyzáni, když se pokoušeli uniknout (on v německé uniformě) na švýcarské hranice.

28. dubna byli převezeni na Piazzale Loreto v Miláně, kde byla vystavena jejich mrtvá těla.⁶⁴ Ke smrti Benita Mussiloniho a Clarety Petacci se později v tisku vyjádřili jako svědci o jejich smrti i soudní lékaři.⁶⁵

Po roce 1945 dosahovala fašistická hnutí jen minimálních úspěchů, což některé pozorovatele vedlo k závěru, že fašismus byl jen specificky meziválečným jevem, který vznikl díky jedinečné kombinaci historických podmínek, charakteristických jen pro toto období. (*Po pádu komunistických režimů byly například vyjadřovány obavy z možného růstu neofašismu v některých částech východní Evropy. Ekonomická zaostalost, politická nestabilita a národnostní neshody byly živnou půdou fašismu v minulosti, a bylo by proto nebezpečné podceňovat možnost zmrtvýchvstání fašismu v budoucnosti*).

⁶³ Jedenáctá rota třetího praporu Bozenského pluku policie SS měla po Via Rasella projít ve 14 hodin, ale objevila se až kolem půl čtvrté. Pochoďující útvar tvořilo 156 mužů a jeden obrněný vůz. Ve chvíli, kdy nacistická jednotka kolem procházela, došlo k strašlivému výbuchu. Dvacetkilová nálož, vyrobená fyzikem Cortinim, nemilosrdně SS-many trhala. 26 mužů zůstalo mrtvých na místě, dalších 16 zemřelo později, dalších 44 bylo vážně zraněno. Partyzáni unikli bez nehody.

⁶⁴ Procacci, G., Dějiny Itálie, LIDOVÉ NOVINY, 2007, str. 356 - 362

⁶⁵ „Předem uvádím, že Mussolini a Petacci byli v okamžiku smrti nazi, protože rány vzniklé na nahé kůži jsou zcela odlišné od ran vzniklých na těle oblečeném, a to může potvrdit jakýkoliv lékař. K tomu je přidán velký krevní otok na úrovni krku obou dvou. U Petacci byly nalezeny také rány řitní a vaginální způsobené cizími předměty, pitva také potvrdila, že došlo ke brutálnímu skupinovému znásilnění. Ani Mussolini nebyl ušetřen podobných praktik ze strany zájímajících a byl rovněž znásilněn a trýzněn pomocí hole. Podle všeho, když byl ještě naživu, tak byl pokryt močí.“ <http://www.areagolfo.it/primo%270405.htm>

3. PRIMO LEVI

Jedním z představitelů židovské italské inteligence byl Primo Levi. Tento velice dojemným a jednoduchým způsobem popsal svou zkušenost z koncentračního tábora. Primo Levi, byl italský spisovatel, který právě kvůli rasovým zákonům musel přerušit svá studia a odejít ze svého domova v Turíně.

3.1. Životopis Prima Leviho

Primo Levi se narodil 31. července 1919 v Turíně. Celý život byl velmi citově vázán na svou sestru Annu Marii.

Jako všechny děti z turínské židovské obce se učil zásadám židovského náboženství. Ve třinácti letech, po své „iniciaci“, byl přijat – a to i ve smyslu občanskoprávním za plnohodnotného člena židovské obce. Tento obřad se nazývá bar micva, což doslova znamená syn přikázání. Chlapec musí složit před rabínem zkoušku z hebrejštiny a z dějin židovské kultury .

Byl sice vychován v židovské víře, ale jak sám říká: „*Opravdový věřící u nás doma byl můj otec. Podivný věřící. Báł se Boha. Snažil se dodržovat zákony, postil se ve dny, kdy se měl postit, ale dělal to s nechutí, protože některé zákazy mu nevyhovovaly. Abych uvedl malý příklad, můj otec rád jedl šunku. Byl bez sebe vzteky, že se bez ní musí obejít, protože to nařídil Bůh⁶⁶ Otec, svým způsobem opravdu věřící, se vzdával svého přestupku s nespokojeným bručením“.⁶⁷*

Po ukončení gymnázia „Liceo Massimo d'Azeglio“ pokračoval v roce 1937 ve studiu přírodních věd na Turínské univerzitě. Primo Levi byl výborným studentem a řadil se ve škole mezi nejlepší. V důsledku vydání rasových zákonů v roce 1938, tedy zhruba po roce studia, se kvůli svému židovskému původu dostal na akademické půdě do obtížné situace. Kromě toho, že nesměl navštěvovat některé přednášky, měl velké problémy najít vedoucího své diplomové práce, kterou nakonec psal na téma fyzikální. Přes všechny tyto překážky svá

⁶⁶ vepřové maso je z rituálního hlediska potravinou nečistou

⁶⁷ Belpoliti, M., Hovory s Primo Levim, PASEKA, 2003

studia úspěšně dokončil a v roce 1941 promoval s vyznamenáním. Na jeho vysokoškolském diplomu se nicméně objevila formule „židovská rasa“, jež mu byla trpkou připomínkou tehdejší rasové doktríny.

Ve roce 1942 odešel Primo Levi z Turína do Milána, kde pracoval jako chemik, až do obsazení Itálie Němci.⁶⁸

Když 8. září roku 1943 generál Pietro Badoglio po dohodě se spojenci vyhlásil příměří a Němci okupovali severní Itálii, reagoval Primo Levi podobně jako celá řada jeho krajanů, a to aktivním odbojem. Připojil se k partyzánskému oddílu v kraji Val d'Aosta. V prosinci roku 1943 ho dopadla fašistická milice a při výslechu se přiznal, že je žid.

Okamžitě byl poslán do Fossoli, do sběrného tábora, kde začaly dlouhé roky jeho utrpení. Zpočátku byl tábor řízen italským fašistou, jehož chování, především v porovnání s chováním Němců v Osvětimi, Primo Levi později ohodnotil celkem kladně. Brzy tam bylo na 600 italských židů.

20. února 1944 do tábora přijel oddíl SS a tábor přešel pod německou správu. Druhý den ráno bylo nařízeno, aby všichni uvězněni židé z tábora byli příští den připraveni k odjezdu na německou půdu.⁶⁹ Primo Levi byl spolu s některými spoluvězni transportován do pracovního tábora Monowitz (další z vystavěných bloků poblíž tábora Osvětim – Birkenau), kde se stal číslem 174517 a kde později pracoval v továrně na gumu. Zde přežil i díky svým schopnostem v oboru chemie, které se hodily při práci v táboře i mnoha dalším okolnostem, jako je například to, že uměl trochu německy, či že se do tábora dostal poměrně pozdě. V táboře byl Primo Levi vězněn až do dubna 1945, kdy tábor byl osvobozen ruskou armádou. Do Itálie se však vrátil až v říjnu téhož roku.

Po konci války a návratu z koncentračního tábora Primo Levi pokračoval v práci chemika v soukromé firmě, a to až do roku 1977. Současně se také při práci začal souběžně a intenzivně věnovat rozsáhlé literární činnosti.

O jeho nadání svědčí celá řada prestižních ocenění, které se Levimu během života dostalo, jako je např.: Premio Campiello (1963, 1982), Premio Bagutta (1967), Premio Strega

⁶⁸ Belpoliti, M., Hovory s Primo Levim, PASEKA, 2003

⁶⁹ Lamb, R., Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996, str. 57

(1978), Premio Viareggio (1982) a Prato per la Resistenza (1975).

Na začátku roku 1987 se Primo Levi zúčastnil polemiky o takzvaném „historickém revizionismu“, který se snažil zlehčit viny nacismu. Tato zkušenost jen posílila jeho tragický pocit, že „tento náš svět je jaksi porušen“, a že existuje nějaká „formální chyba“, která „tu a tam deformuje tvář naší civilizace a komplex našich morálních hodnot.“

Toto své vnitřní a celoživotní trauma Primo řeší dobrovolným odchodem ze života. Primo Levi svůj život násilně ukončuje dne 11. dubna 1987 skokem do výtahové šachty ve svém domě.

Nám však zde zanechává cenné svědectví, a to v podobě své tvorby.

3.2. Svědectví Prima Leviho – Kniha: “Je-li toto člověk“

Leviho nejrozsáhlejší dílo, které po sobě zanechal je bezesporu právě románové dílo *Je-li toto člověk* (*Se questo é un uomo*, 1947, česky 1995). Ústředním tématem tohoto románu, vycházejícím z autorových osobních zkušeností a vzpomínek, je antisemitismus, druhá světová válka a holocaust. Tento román byl autorem napsán ihned po jeho návratu do Itálie.

V románu Primo Levi popisuje každodenní situaci v lágru, popisuje, jak bylo těžké uchovat si v tak nelidských podmínkách i samotnou lidskou tvář. Jsou zde do detailu vykresleny i ty „nejmenší boje“ o získání oblečení, lžice i na tak minimální příděl potravy v podobě polévky atd. Také se zde vrací k tématu různých hodností, které vznikaly přímo v táboře mezi vězni, což byla bez pochyby práce SS jednotek, které si tím udržovaly pořádek a do jisté míry jistou bezpečnost v řadách samotných vězňů. Primo Levi v této knize také popisuje otřesný způsob převozu do koncentračních táborů, při němž nebyl umožněn vězňům ani sebemenší pohyb. Tak byly vagony vlaků přeplněné.

Dokládá zde svědectví o nářku matek, které nemohly ani nakojit svá batolata. Popisuje zde první hodiny po příjezdu do tábora, kdy nebylo ani možné posadit se na zem, ačkoliv byli vyčerpaní. Byli zde bez bot a stojící. Stojící v místnosti, kde bylo po kotníky vody. Hrůzná svědectví v knize následují.

...několik mladých mužů, mezi nimi i Primo Levi, bylo naloženo nákladřáky a odvezeno do pracovní části tábora. Levi se společně se zbytkem „zdravých“, kteří přežili celé mučení, po válce vrátil do Itálie, aby napsal svůj příběh.⁷⁰

Mne osobně velmi zasáhla ze vzpomínek Prima Leviho následující část textu, textu z jeho svědectví. Proto bych ji zde ráda ocitovala: „Byli jsme vyvoláváni jeden po druhém podle seznamu. Nakonec se jeden z důstojníků zeptal: „Wieviel Stück?“ Kapitán mu zasalutoval a odpověděl, že je nás šest set padesát kusů a všechno je v pořádku. Pak nás naložili do autobusů a odvezli nás do Capri. Tam už na nás čekaly vagony na dlouhou cestu.

Pro šest set padesát lidí bylo připraveno dvanáct nákladních vagonů. Tady pod našima nohama stál jeden z těch proslulých transportních vlaků, které se nikdy nevracejí.

Dveře zavřeli ihned, ale vlak se dal do pohybu až večer. S úlevou jsme slyšeli jméno stanic, kam jedeme. Auschwitz – Osvětim, byla pro nás zatím jménem bez významu, ale alespoň to bylo nějaké jméno konkrétního místa na Zemi.

Ze čtyřiceti pěti lidí z našeho vagonu jsme jen čtyři z nás viděli domov. Byla nám zima a měli jsme žízeň. Na každé zastávce jsme žádali o vodu nebo alespoň o hrst sněhu, ale sotva nás někdo slyšel – vojáci z eskorty odháněli každého, kdo se k vlaku přiblížil.

Pak přišla dlouhá zastávka v otevřené krajině, potom se vlak velice pomalu rozjel a nakonec zastavil naposledy, v tichu noci, uprostřed tiché temné pláně. Po obou stranách tratě svítily řady bílých a červených světel, až kam oko dohlédlo, ale zvenku nebyla slyšet žádná obvyklá směsice zvuků, kterou se vyznačují obydlená místa. Před námi stál tučet esesáků s rozkročenýma nohama a výrazem nezájmu ve tvářích. Pak k nám přistoupili s klidným hlasem a začali rychle vyslýchat, jednoho po druhém, špatnou italštinou. Kolik let? Zdráv nebo nemocen? A na základě odpovědí ukázali jedním nebo druhým směrem.“⁷¹

⁷⁰ Lamb, R., Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996, str. 59

⁷¹ Levi, P., Je-li toto člověk (Se quasto é un uomo), SEFER, 1995, str. 22 - 25

3.3. Ostatní tvorba

3.3.1. „Příměří“

Tato kniha líčí vyprávění třech přátel, kteří se vracejí z Osvětimi domů do Itálie. Autor zde zachycuje atmosféru prvních poválečných měsíců plných naděje a optimismu, kdy se lidé radují ze znovunabyté svobody.

Vypráví zde o setkání s jedním z jeho blízkých přátel z tábora, jménem Cesare. Vypráví o tom, jak Němci prchali a nemocné zanechali svému osudu. To byl moment, kdy se setkává Primo Levi právě s tímto přítelem na „marodce“ v podmínkách zcela nepředstavitelných.

Celé toto vyprávění je také protkané mnoha příběhy těch, se kterými se tam setkal. Primo Levi zde například líčí příběh chlapce, kterého nazývali Hurbinek. Jednalo se o chlapce který se pravděpodobně narodil už v Osvětimi, a který zemřel začátkem roku 1945. Byl to chlapec, kterého nenaučil nikdo mluvit, ale jeho touha po tom se domluvit byla vyjadřovaná celým jeho tělíčkem. I z tohoto hlediska jsme, jak píše Levi, byli svědky situací a chování, jaké jsme nikdo nikdy předtím ani potom neviděli.

Hurbinek nebyl ovšem jediné dítě, zde v Osvětimi (opět popisuje Levi). Byly zde i další děti! Svým způsobem si tyto děti vytvořily klan, ve kterém byli dospělí považováni za nepřátele a nevíтанé vetřelce. Levi zde také zmiňuje jednoho z tohoto klanu, který se jmenoval Petr Pavel – dalo by se říci, že to byl jeden z hlavních vedoucích celého dětského klanu, který nikdy nikoho nepotřeboval a vše si byl vždy schopný připravit a zařídit sám. Ve svém vyprávění se Primo Levi vrací také ke dni 8. května 1945, dni, kdy byla cesta domů zcela na spadnutí, protože počínaje tímto dnem už nebyla nikterak zakázaná. Žádná válečná fronta je už neoddělovala, žádná konkrétní překážka a každá hodina exilu je tížila.

Další z příběhů, který bych nerada nechala bez povšimnutí, je setkání autora při cestě zpět se staříčkou paní, která nedaleko Katovic měla svůj maličký obchod s potravinami. Hned poté, co Primo Levi a jeho přítel Cesare vstoupili a promluvili německy, si je tato paní řádně prohlédla s odmítavým postojem. Po krátké rozmluvě mezi Primem a stařenkou vyšlo najevo, že se opravdu jedná o Italy, vracějící se z Osvětimi domů. Vzápětí na to se starší obchodnice rozpovídala o svém příběhu, kdy ještě v roce 1935 žila klidným životem po

boku svého muže v Berlíně. Nebyla Polka, ale Němka, která se nikdy netajila tím, že nikdy nechovala sympatie k Hitlerovi. Tento svůj postoj ovšem nikdy netajila, což se jí také stalo osudným. Dále tato stařenka vypráví, jak sama jednou napsala dopis „panu Adolfu Hitlerovi“ a naléhavě ho žádala jako Němka, ať se nepouští do války, protože by to stálo mnoho utrpení a životů. Podepsala se svým celým jménem a připojila také adresu. Zanedlouho na to přišli k ní do domu „hnědokošiláci“ a pod záminkou domovní prohlídky ji doslova vydrancovali byt. Gestapo odvedlo jejího manžela, kterého pak již nikdy neviděla. Toto je jen ukázka jednoho z mnoha příběhů lidí, které Primo Levi a jeho přátelé potkali při cestě zpět do vlasti.

Závěrem v této knize Primo Levi líčí skutečnost, kdy poprvé – při svém návratu – cítil pod nohama kus Německa, vyznačující se netrpělivostí, frustrací a napětím. Mluví o niterném pocitu něco sdělit, něco velice důležitého, každému jednotlivému Němci. Rovněž mluví o tom, že každý Němec by měl něco říci i jim.

Primo pocíťoval naléhavou potřebu vyrovnat si s nimi účty. Žádat, aby mu vysvětlili či okomentovali situaci. Věděli i „oni“ o Osvětimi, o každodenním vraždění, které se dělo kousek za jejich domovy?⁷²

Pár kilometrů před koncem naší cesty, vypráví Primo, že se s dalším z jeho přátel, Leonardem, uchýlili k mlčenlivému vzpomínání. *„Co v nás samých ten čas vyhlodal? Vraceli jsme se bohatší, nebo chudší a prázdnější? Nevěděli jsme: jedno jsme ale věděli jistě, že na prahu svých domovů musíme podstoupit zkoušku, té zkoušce jsme šli vstříc s obavami.*

Do Turína jsme se vrátili 19. října, po cestě trvající pětatřicet dní. Teprve po dlouhých měsících mne opustil zvyk chodit s upřeným pohledem k zemi a nepřestal mne navštěvovat, tu často, tu méně často, hrůzostrašný sen.“⁷³

⁷² Z knihy: Levi, P., Příměří, SEFER, 1995, str. 72 - 209

⁷³ Z knihy: Levi, P., Příměří, SEFER, 1995, str. 210 - 211

*Snili jsme za krutých nocí
duší i tělem
hutné a zběsilé sny:
vrátit se, najíst se, mluvit.
Až tlumeně, úsečně zazněl
ranní povel „Wstawać!“*

*A v hrudi nám pukalo srdce.
Teď jsme se vrátili domů,
Náš žaludek je sytý,
Už jsme se vymluvili.
Je čas, už brzy uslyšíme znovu
Cizí povel: „Wstawać!“⁷⁴*

3.3.2. „Potopení a záchránění“

Toto dílo Prima Leviho připomíná nacistická zvěrstva páchaná v Osvětimi na židovském národě a zvažuje, které události v daných podmínkách vedly k přežití a které naopak k záhubě.

V této knize má v úmyslu zkoumat vzpomínky na extrémní zkušenost, na utrpenou nebo způsobenou trýzeň.

V knize také vzpomíná na dalšího svého přítele – Alberta D. – jako na odvážného a silného mladíka. Alberto byl deportován spolu se svým otcem. Když se pak blížila hrozba velké selekce roku 1944⁷⁵, spolu s Albertem Levi komentoval tuto událost s hněvem a vzporou, „ale nehledali jsme únik v útěšných pravdách“. Albertova otce vybrali do plynu a od této chvíle se Alberto zcela změnil. Slyšel fámy, které mu teď připadaly věrohodné. Také příbuzní Alberta odmítali nesnesitelnou pravdu a vykonstruovali si jinou.

Další ze svědectví, které je nám zanecháno v podobě vyprávění Prima Leviho, mluví o mladičké Anně Frankové.⁷⁶ Primo zde mimo jiné vypráví:

„Zavolali lékaře, který přivedl děvče k životu injekcí. Ano, plyn nezapůsobil jako

⁷⁴ Z knihy: Levi, P., Příměří, SEFER, 1995, přeložil: Jiří Pelán

⁷⁵ Selekcce - výběr - vězňů v koncentračních táborech na „schopné“ a „neschopné“ práce. Kdo byl označen za „neschopného“ práce byl poslán na smrt v podobě plynových komor.

⁷⁶ Zde se jedná o shodu jmen, tato Anna Franková není holandskou dívkou, jež je známa jako „autorka“ knihy „Deník Anny Frankové“.

*obvykle, může přežít, ale kde a jak? V tu chvíli se objeví Mushfeld, příslušník jednotek SS, jimž podléhala smrtící zařízení. Lékař ho odvedl stranou a vyložil mu, co se stalo. Mushfeld nejprve zaváhal, ale potom rozhodl, děvče musí zemřít.*⁷⁷

Tato touha po zjednodušení je ospravedlnitelná, nedala se redukovat na dvě skupiny, skupinu obětí a skupinu pronásledovatelů, stejné pravidlo platilo i na vztahy v samotném táboře.

Kdo dnes čte dějiny koncentračního tábora, ten má zřetelnou tendenci oddělovat dobro od zla, poukazovat na to, kde jsou ti hodní a kde ti špatní. Jak popisuje ve svých knihách Primo Levi: „Člověk cítil, že svět, do něhož byl vržen, je strašlivý, ale také nerozluštitelný. Při příchodu každý doufal, že ostatní druhové v neštěstí s ním budou alespoň solidární, ale až na zvláštní případy to tak nebylo.“

Tento stav měl ovšem různé aspekty a je nutno stále připomínat, že cíl a hlavní myšlenka koncentračního tábora byla od samého počátku snaha zničit schopnost rezistence soupeře, proto tedy pro „obyvatele“ tábora – vězně – byl každý nově příchozí zároveň i soupeřem. Je zcela naivní myslet si, že systém nacionálního socialismu dělá ze svých obětí světce. Naopak, zcela je degraduje. To platí také v případě tzv. privilegovaných vězňů.

Privilegovaní vězni byli v táboře menšinou, avšak mezi těmi, kdo přežili, tvoří výraznou většinu.

Můžeme se zde setkat s ponižováním uvězněných. Jedna z ponižovacích praktik byla nucená nahota s cílem narušit či zcela odstranit identitu člověka a jeho lidskou důstojnost. Rovněž byly prováděny na uvězněných tzv. „lékařské pokusy“, které s lékařskou vědou neměly nic společného. Byl to jen jeden z dalších způsobů mučení lidí.

V této knize řeší autor také otázku studu. Je zde na místě? Jde o první ruské vojáky v koncentračním táboře. „...nezdravili nás, neusmívali se. Zdálo se, že víc než soucit je stísňuje zahanbená zdrženlivost, která jim zapečetila ústa a přilepila oči k ponurému výjevu. Tenhle stud jsme dobře znali, zaplavoval nás po selekcích pokaždé, když jsme byli svědky nějaké potupy, nebo jsme jí byli sami vystaveni. Stud, jaký Němci nemohli pociťovat, stud, jaký pociťuje spravedlivý člověk vůči činu, jímž se provinil jeho bližní a jehož existence

⁷⁷ Levi, P., Potopení a zachránění, EINAUDI, 1986, str. 56

v něm vyvolává výčitky svědomí, protože tato vina byla neodvolatelně uvedena do stávajícího světa.“

Podle Prima Leviho, také pocit viny, který se dostavoval zároveň s osvobozením je velmi složitý. „*Když totiž bylo po všem, vynořilo se vědomí, že jsme neudělali nic, nebo že jsme neudělali dost proti systému, který nás pozřel. Stydíš se, protože žiješ na místě někoho jiného? To nelze vyloučit.*“⁷⁸

Tyto pocity lidí prošlých koncentračním táborem vystihuje nejlépe následující citát Jeana Améryho:⁷⁹

„Koho mučili, zůstane mučený... Kdo podstoupil mučení, nedokáže se už přizpůsobit světu, hnus z toho, že člověka vyškrtli ze světa živých, nelze nikdy překonat. Důvěra v lidstvo, otřesená první fackou, se zhroutlí při mučení a člověk už ji nikdy nenabude zpátky.“⁸⁰

Ti, kdo prošli vězením, se dělí na dvě kategorie. Na ty kteří mluví a vyprávějí svá svědectví a na ty, kteří mlčí. Každá skupina má své důvody. Mlčí ti, kdo nenašli vlastní klid nebo jejichž rány jsou natolik živé, že jednoduše nemohou být opět konfrontovány s minulostí, kterou si prožili. Ostatní mluví, mluví z nejrůznějších pohnutek. Jistě také jeden z důvodů může být fakt, že vědí, že byli svědky událostí světového významu, událostí století.

„Nejlepší způsob, jak se bránit před útokem tíživých vzpomínek je bránit jim proniknout dovnitř.“⁸¹

⁷⁸ Levi, P., Potopení a záchranění, EINAUDI, 1986, str. 30 - 106

⁷⁹ Jean Améry 1912 – 1978; vl. jménem Hans Mayer, rakouský prozaik, filosof a esejista, přežil Osvětim

⁸⁰ Levi, P., Potopení a záchranění, EINAUDI, 1986, str. 21

⁸¹ S tímto tvrzením Prima Leviho opravdu nemohu souhlasit a cítím přinejmenším nutkání zareagovat a nebýt v tomto případě jen pasivním čtenářem. Jako jeden z prvních, jistě ne posledních, důvodů mé touhy reagovat na slova Prima Leviho je nesmazatelná zkušenost již zmíněného přítele Prima Leviho - Alberta D. Vracíme-li se k jeho smutnému příběhu, zprostředkovanému Primo Levim, pak nemůžeme opomenout skutečnost, že Albert D. společně s rodinou byli skutečností – vzpomínkami – natolik poraněni, že o své tíživé zkušenosti nechtěli mluvit. To je zcela pochopitelné. Myslím si ale, že je velice nebezpečné vycházet právě z tvrzení Prima Leviho, „bránit jim proniknout dovnitř“, které se nám nabízí jako jedno z možných řešení. Vzpomínky a především lidská zkušenost je právě to, co utváří lidskou osobnost a pohled člověka na svět, který ho obklopuje. Proto, dle mého názoru, musíme být ve vztahu ke zkušenosti člověka jako takové velice opatrní a rozhodně ji nijak nevytěšňovat či nepotlačovat. Další aspekt, který velice úzce souvisí s touto problematikou, je nebezpečí redukce zkušenosti v podobě prožitku. To znamená, že člověk činí zkušenost za podmínky dochází-li k jejímu

Leviho svědectví se od mnohých ostatních liší tím, že se zcela zříká nenávisti a touhy po pomstě!

3.3.3. „Hovory s Primo Levim“

Marco Belpoliti shrnul v této knize rozhovory, které vedl Primo Levi s reportéry na různá životní témata. Primo Levi v těchto hovorech odkrývá svou duši, ale také své postoje k životu, práci, utrpení i smrti. Tato kniha je posledním odkazem čtenářům, protože krátce nato Primo Levi páchá sebevraždu.

V knize jménem „*Hovory s Primo Levim*“, mne zasáhla především pasáž, kde se autor ptá Primo Leviho na jeho postoj vůči Bohu, přesněji, pokládá mu zde otázku, zda-li měl někdy i třeba sebemenší potřebu „utíkat“ se k modlitbám, potažmo žádat Boha o pomoc či hledat u něj útěchu, cituji:

*„V Osvětimi se mi něco takového stalo jen jednou. Bylo to během velké selekce v říjnu 1944, když už komise, jež určovala vězně, kteří měli jít do plynu, pracovala na plné obrátky. Jedinkrát jsem se pokusil obrátit na Boha, aby se za mne přimluvil, a pamatuji si, aniž bych na to byl nějak hrdý, že jsem si řekl: Tak to ne, něco takového nesmíš dělat, nemáš na to právo. Zaprvé proto, že v Boha nevěříš, a zadruhé proto, že chít, aby se za tebe někdo přimluvil a necítit se přitom zvýhodněně, znamená chovat se jako mafián. Naučení: vzdal jsem se pochybného komfortu modlitby a nechal jsem náhodu, nebo co to vlastně bylo, aby rozhodla o mém osudu...“.*⁸²

Primo Levi zde popisuje svou zkušenost, kdy vypráví, že se do takového stavu opravdu jednou dostal, ale v zápětí dodává, že jako člověk nevěřící nebyl hoden Boží pomoci, proto také svou prosebnou modlitbou k Bohu ukončuje.

Domnívám se, že tohle je právě jeden z alarmujících momentů ve vztahu k víře jako takové. Dle mého názoru, Bůh zde není jen pro vyvolené, ale Boží srdce je zde pro každého z nás, bez výjimky. Špatně se mi přijímá myšlenka na Boha, který si klade podmínky své lásky k nám. Odmítnutí dialogu Boha Primo Levim mne do jisté míry také ranilo.

zhodnocení. V přeneseném slova smyslu to znamená, že je člověk schopen vlastními slovy popsat to, co mu zkušenost přinesla či jak ho „obohatila“.

⁸² Belpoliti, M., *Hovory s Primo Levim*, PASEKA, 2003, str. 222

Především proto, že je zde až hmatatelně vidět „lidská pýcha“, která má i Tu sílu, aby uzavírala cestu Boha k člověku.

Primo svou úvahu dále rozvádí, cituji:

„Unikl jsem smrti a dodnes se ptám, proč. Když jsem se vrátil do Itálie, potkal jsem jednoho přítele, svým způsobem věřícího, který mi řekl: Je to jasné: jestliže jsi byl zachráněn, pak proto, že tě ochraňoval Bůh. Jeho slova ve mně vyvolala mimořádné rozhořčení, které jsem se nesnažil skrýt ani před ním, člověkem, který je vyprovokoval. Připadalo mi, že to všechno je jen nesmírná hloupost, protože v táboře jsem kolem sebe viděl tisíce lidí, kteří byli lepší než já, naprosto nevinných dětí, které trpěly a umíraly, a zároveň jsem poznal i pochybné a zlé existence, lidi, kteří si zachránili kůži. Záchrana nebo smrt tedy nezávisely na Bohu, ale na náhodě. Nyní můžeme klidně nazývat náhodu Bohem. Je to však slepý a hluchý Bůh, který si podle mého názoru nezaslouží, abychom se jím zabývali.

Podle mne se věci mají takto: buďto je Bůh všemohoucí, nebo to není Bůh. Ale pokud existuje a je tudíž všemohoucí, proč dopouští zlo? Zlo existuje. Zlo, to je bolest. Jestliže tedy Bůh může po libosti proměňovat dobro ve zlo, nebo prostě jen nechat zlo, aby se rozmáhalo na zemi, znamená to, že tento Bůh je zlý. A představa zlého Boha mne odpuzuje. Proto se držím hypotézy, která mi připadá nejjednodušší: popírám Jeho existenci. Z hlediska klidu má možná nevěřící výhodu, protože všechno, co se děje, dokonce i zlo, nemá podle něj nadpřirozenou motivaci, je to jen důsledek velké mašinérie univerza. Naproti tomu věřící je někdo, kdo si klade otázky a kdo klade otázky i Bohu. Kdo neustále hledá, i naslepo, východisko, jež by ospravedlnilo neospravedlnitelné. Mučivé myšlenkové pochody věřících dobře znám...“⁸³

Právě tato část, kde Primo mluví o skutečnosti, že viděl umírat děti, staré a nemocné muže a ženy, ho přivádí k myšlence, že se tedy jedná o Boha slepého a hluchého, který si nezaslouží ani naši pozornost, mne přivedla k další úvaze.

Myslím, že Bůh na nás nenahlíží podle toho, kolik je nám let či zda-li jsme jeden lepší než druhý a jaké máme vyznání, ale Primo Levi byl jednoduše Bohem vybrán, možná zde na

⁸³ Belpoliti, M., Hovory s Primo Levim, PASEKA, 2003, str. 223 - 224

zemi měl ještě své poslání, které můžeme přinejmenším pochopit v podání jeho tvorby.

Je velice zavádějící spekulovat na téma „proč“, protože jeho otázka je právě ústředním tématem celého Tajemství života a smrti.⁸⁴

Knihy „Hovory s Primo Levim“ je souborem rozhovorů čítajících třicet příspěvků, které byly nasbírány v průběhu let 1961 – 1987.

3.4. Dopad 2. světové války na další život autora

„Zajetí jsem prožíval jako bolestné potvrzení své lhostejnosti. V určitém smyslu pro mne bylo všechno jednodušší než pro mého spoluvězně, věřícího Elie Wiesela. Ten prožíval trauma triumfu zla velmi bolestně, a nakonec začal obviňovat Boha, že něco takového dopustil, že nezasáhl a nezastavil katy. Já jsem se naopak spokojil s konstatováním: Takže je to pravda. Bůh neexistuje. A v této nepřítomnosti Boha jsem se ztotožnil s názorem Giacoma Leopardiho⁸⁵, básníka, jenž obviňuje přírodu, že klame své děti marnými přísliby štěstí, které ovšem není schopna splnit.“

„Když jsem se vrátil z koncentráku a chtěl jsem psát, měl jsem velmi silný pocit, že psaní, které by mě udržovalo u vzpomínek na smrt, by mě nutně dovedlo k sebevraždě. Bylo třeba si zvolit: psaní, nebo život. Žít nejprve předpokládalo na určitou dobu zapomenout. Bylo to zapomnění odhodlané, dobrovolné, do jisté míry terapeutické.“⁸⁶

Primo Levi se od samého počátku po návratu z koncentračního tábora v Osvětimi potýkal s otázkou, „proč právě on přežil?“ Jak už bylo částečně zmíněno, tak Primo Levi na jednu stranu jakýkoliv vztah k Bohu ze své strany zcela popírá, ale na druhou stranu si „neodpustí“ své otázky směřovat jeho směrem či ještě lépe klade si otázku „jak mohlo být zlo v podobě koncentračních táborů historicky vůbec dopuštěno“? Primo jde ještě dále a setkává se s myšlenkou „zlého“ Boha, kterého tedy on odmítá, protože jak sám říká, „není možné si Boha, jakožto přítele a Otce vytvořit, jen proto, že po tom toužíme“.

⁸⁴ Kdybych ještě mohla reagovat na druhou část jeho odstavce, pak bych se ráda vrátila k problematice zla na světě. Dle mého názoru je jednoduché připisovat Bohu zlo světa, právě proto, že je všemohoucí, ale já ve zlu jako takovém vidím i určitou formu naší lidské svobody a bolest jako cestu k našemu růstu

⁸⁵ Giacomo Leopardi: 29.červen 1798, Recanati – 14.červen 1837, Neapol, byl jedním z největších italských básníků.

⁸⁶ Belpoliti, M., Hovory s Primo Levim, PASEKA, 2003

Nemyslím si, že člověk investuje, i se značnou dávkou odmítavosti, tolik svých myšlenek něčemu, o čem je přesvědčen, že jednoduše není.

Primo Levi se po návratu z koncentračního tábora do svého města – Turína – i nadále věnoval svému původnímu povolání, chemii, zážitek války ho přivedl k literatuře, protože, jak sám říká, psaní jej zbavovalo úzkosti. Roku 1975 přestává působit v oboru chemie a „vrhne“ se pouze na samotné psaní a na hledání odpovědí na nespočet otázek, které si prostřednictvím psaného slova klade. Psaní se Primo věnuje po dalších dvanáct let, poté se rozhodne svůj život ukončit skokem do výtahové šachty 11.4.1987. Volil, jak sám říká, mezi psaním a životem?

3.5. Zanechané poselství

„Jako mnoho lidí, i já jsem

v Osvětí snil o tom, že

lidstvo bude schopno si vzít ponaučení

z toho, co se v Osvětí stalo a co

všichni dosud považovali za nepředstavitelné

a nemožné. Dokáže to?“

Hermann Langbein (Menschen in Auschwitz)⁸⁷

Když nazíráme na léta, která zničila Evropu, a nakonec i na samotné Německo, dnešním rozumem, vnucují se nám dva rozdílné soudy: byli jsme svědky racionálního vývoje nelidského plánu, nebo projevu kolektivního šílenství. Logika ve službách zla, nebo absence logiky?⁸⁸

Závěrem...

Odhaduje se, že z 32 000 italských židů a 12 500 cizinců jich zahynulo na 7 682. Bylo 8 369 deportací, ze kterých se jen 979 lidí vrátilo. 415 židů přežilo vězení v Itálii, včetně 95, kteří z něj unikli. Kdyby Mussolini dal nacistům zcela „volnou ruku“ pak by jistě bylo zlikvidováno mnohem více italských židů.

⁸⁷Hermann L, Menschen in Auschwitz, Europaverlag, 1972

⁸⁸ Levi, P., Potopení a zachránění, EINAUDI, 1986, str. 108

4. ZÁVĚR

Ve své knize „Druhá světová válka (úplná historie)“ píše Martin Gilbert, že v této válce zahynulo více než 46.000.000 vojáků a civilistů a mnozí z nich přišli o život za okolností vyznačujících se dlouhodobou a hroznou krutostí. Největší zvěrstva, kterých je schopen páchat člověk (dá-li se mu vlastně v tomto případě ještě říkat člověk), byla páchána nacisty na židech, na židovském obyvatelstvu. Polsko a polští židé byli touto válkou zasaženi nejvíce, tyto smutné stopy nacházíme v této zemi na každém místě. Ani střední a východní Evropa neunikla těmto bolestným krokům z vůle Hitlera a jeho pochopů.

Právě při doslova prokousávání se historickými událostmi na území Itálie v předválečném a válečném období, a to díky mému nepřímému setkání s Primo Levim, mě velmi překvapil nepoměr obětí v zemi jednoho z Hitlerových „soudruhů“ a to v zemi Benita Mussoliniho, obětí v Itálii.

V hodinách dějepisu na základní i střední škole, byl v učebnicích Benito Mussolini dáván do stejné roviny jako Adolf Hitler, generál Francisco Franco a později i Josef Visarionovič Stalin. Proč obětí z řad italských židů bylo k nespokojenosti Adolfa Hitlera „tak málo“?

Itálie byla de facto fašismem rozdělena. Italský národ žijící na severu Itálie byl událostmi spojenými s „Republikou Saló“ více pod vlivem nacismu než zbytek italského území. Italové však byli vždy statistikami hodnoceni a klasifikováni více méně jako národ, kde převládá křesťanská víra (a ostatně, na vrcholu žebříčku této statistiky jsou spolu s Řeky a Španěly stále). Proč se o tomto zmiňuji při této příležitosti? V průběhu celé války na celém světě bylo množství židů skrýváno křesťany i když ti věděli, že jim za ukrytí žida hrozí smrt. (Pozadu za Itálií však v této oblasti nezůstávalo ani Řecko).

A jak jsem se v předešlém textu zmínila, když italská vláda sídlící v Brindisi vyhlásila v roce 1943 válku Německu, připojili se italští vojáci k spojenecké armádě a společně začali postupovat směrem na sever Itálie a vytlačovat úspěšně Němce ze zabraného italského území. Tehdy na Hitlerův rozkaz nastalo zatýkání židů, žijících v Římě a jejich deportace do Osvětimi. Mnoho židů bylo ukryto v soukromí, mnoho ukryl přímo Vatikán ve svých kláštorech.

Německá akce likvidace italských židů se tedy Hitlerovi dle jeho představ nezdařila

v Římě, v Miláně a ani v ostatních italských městech. A jak píše Martin Gilbert ve své knize: „Tím byli Němci připraveni o většinu obětí, s nimiž počítali“.

Je úděsné číst větu „...s tím Němci nepočítali“... Uvědomit si, že ačkoliv od událostí spojených s 2. světovou válkou uběhlo tolik času nic se nezměnilo. Člověk je k člověku stále stejně krutý, bez rozdílu vzdělání a rasy i zeměpisné polohy.

Mrazilo mě, když jsem četla záznamy z konce války z Hitlerových úvah těsně před spácháním sebevraždy. Cituji...*“Umírám s veselým srdcem, poněvadž vím o nezměrných činech a úspěších našich zemědělců a dělníků i o příspěvku naší mládeže – jedinečném v celých dějinách, jež nese mé jméno (HitlerJungen).“* A dále ještě: *“Díky obětem našich vojáků a mým vlastním společenstvím s nimi až do smrti bylo v německých dějinách zaseto sémě, jež jednoho dne vzejde a přivedí slavné znovuzrození národněsocialistického hnutí v opravdu sjednoceném národě“* To vše navíc ukončil slovy: *“Především nařizuji vládě a lidem, aby až do krajnosti dodržovali rasové zákony a aby se nelítostně stavěli na odpor traviči všech národů – mezinárodnímu židovstvu“.*

A tady mi připadá naprosto nezbytné ukončit tuto práci slovy Prima Leviho:

„Je toto člověk?“

5. SHRNU TÍ – ČEŠTINA

Tato má práce s názvem „Židé za italského fašismu a osobnost Prima Leviho“ je rozdělena do tří hlavních kapitol.

V první kapitole se věnuji osobě Benita Mussoliniho a jeho nástupu k moci. Mussolini byl velmi výraznou osobou na italské politické scéně, která však po strmé kariéře neslavně končí na popravišti.

V druhé kapitole jsem se věnovala židovské otázce po nástupu fašismu v Itálii.

Třetí – nejrozsáhlejší – kapitolu jsem věnovala osobě Prima Leviho a jím zanechaného svědectví.

V této práci jsem se tedy snažila skloubit tři věci, které se mě niterně dotkly, a to jsou události spojené s 2. světovou válkou na území Itálie, vyvražďování židovského národa v této době a pohled na toto vše od člověka, Prima Leviho, který snad právě proto, aby o tom vydal své svědectví, tyto hrůzy přežil.

Skutečnost, že Primo Levi na sklonku života páchá sebevraždu ve mne budí stále další otázky, je to pro mne ohromným impulsem k tomu, abych se ptala co Prima „drželo?“ Co drželo jeho vůli po životě v dobách nejhorších, kdy procházel koncentračním táborem a jako jeden z mála se pak vrátil zpět do své vlasti – domů? Myslím, že hnacím motorem Prima Leviho ve chvílích utrpení byla právě naděje a touha po svobodě.

Jak jsem už popsala v předešlých stránkách týkajících se osoby Prima Leviho, řešil i on sám po zbytek svého života v míru a na svobodě otázky existence Boha, ve vztahu k prožitému zlu, i existence Boha ve vztahu k nevině trpícímu člověku. Nemohu se tedy ubránit myšlence, že odmítání Boží přítomnosti, o které se také Primo Levi zmiňuje v jedné ze svých knih, byla pro jeho další život – život na svobodě – rozhodující.

Při čtení knihy „Rozhovory s Primo Levim“ je cítit nezměřitelná touha po Jeho poznání, ale také jakýsi pocit „falešné pokory“ či postoj nehodnosti Boží lásky. Jak ale lze spekulovat o tom, jakým způsobem je na nás nahlíženo?

Primo Levi se v koncentračním táboře setkává s jedním z jeho spoluvězňů a hovoří spolu na toto téma. Primo zde vypráví, že se mnohdy ze strany svého přítele setkával s bolestným chápáním celé skutečnosti, s nepochopením a celou řadou otázek, ale nikdy ne s odmítavým či popíravým postojem vůči Boží existenci. Naopak Primo Levi zaujímá zcela opačný postoj – odmítá jakýkoliv dialog s Bohem – a na základě svého rozhodnutí je to právě on, který skrze tuto „revoltu“ nejvíce trpí.

Ve spojitosti s Primo Levim si nemohu nevzpomenout na Etty Hillesum, mladou holandskou židovku, která prožila stejně mučivou zkušenost koncentračních táborů jako Primo Levi. Etty čelila stejným otázkám po smyslu celé hrůzné reality, ale také zde byl zcela hmatatelný její osobní postoj vůči svobodě jako takové. Co to tedy znamená? Pro Etty to znamenalo toto:

VNITŘNÍ SVOBODA ČLOVĚKA? NACHÁZET JI U SEBE – V SOBĚ!!!

6. SUMMARY – ANGLIČTINA

The topic of this diploma thesis is "The Italian Jews during the fascism and the personality of Primo Levi". The paper is structured into three main chapters. The first chapter introduces the topic, definition and structure of the thesis, concentrates on the period and the situation in Italy before the "cooperation" with Adolf Hitler. The second chapter describes the period in Italy and in Europe at the beginning of the 20th century. The final chapter concludes the frame of this diploma thesis and the main part is dedicated to the personality of Primo Levi and to his experience.

In this thesis I aimed to articulate three issues which I was deeply touched by: the affairs related to World War II, taking place on the Italian territory, the Jewish holocaust of those times and a view of a survivor who might have survived just to be able to provide a testimony of the horror he went through.

The fact, that Primo Levi committed a suicide at the end of his life makes me ask more questions, i.e. what kept Primo's will to live in the worst times, when he was going through the concentration camp and consequently coming as the only one back home to his fatherland? I am convinced that Primo's "fuel" in the times of suffering was his hope and longing for freedom. As I already mentioned above, in the peaceful times of the rest of his life Primo Levi concerned himself with the question of God's existence in relation to the experienced evil as well as God's existence related to those who innocently suffer.

Therefore I can not help thinking that the refusal of God's presence, which Primo Levi mentions in one of his books, was determining for his future life – the life in freedom. While reading the "Dialogues with Primo Levi" we can feel the dimensionless desire to recognize Him, but also certain feeling of a "false humbleness" or unworthiness of God's love. How can we however speculate about how we are thought of?

In the concentration camp Primo meets a cellmate with whom he discusses the topic. Primo describes that his friend looked at reality often in a dolorous way, in confusion and

incomprehension but never with a refusing or denying approach towards God's existence. Primo on the contrary refuses any kind of dialogue with God and based on the decision it is no one else but himself who suffers most by this revolt.

Speaking of Primo Levi I have to mention Etty Hillesum, a young Jewish, who experienced the concentration camp suffering as well as Primo Levi. Etty faced the same questions of a sense of the gruesome reality and her personal approach towards liberty as such was very tangible. What does it mean then? For Etty the meaning was the following:

THE INNER LIBERTY OF MAN?

FIND IT INSIDE YOURSELF!

7. RIASSUNTO – ITALŠTINA

Il tema di questa tesi é "Gli ebrei italiani durante il fascismo e la personalit  di Primo Levi". La tesi   divisa in tre capitoli principali. Il primo capitolo contiene la terminologia ed   concentrato sul periodo prima della "cooperazione" con Adolf Hitler. Il secondo capitolo descrive la situazione in Italia ed in Europa all'inizio del Novecento. Il capitolo finale occlude la tematica ed   dedicato a Primo Levi e alla sua testimonianza.

In questa tesi ho cercato di collegare tre cose fondamentali che mi colpivano sempre pi  man mano che le scrivevo: gli eventi legati al pogrom degli ebrei durante la seconda guerra mondiale nel territorio italiano e la testimonianza di uno sopravvissuto, che   scampato a questo terrore forse proprio per esserne testimone.

Il fatto che Primo Levi si sia suicidato mi fa sempre venire tante domande, lui   per me come una provocazione per chiedermi: cosa lo sosteneva? Cosa reggeva la sua volont  di vivere nel periodo pi  difficile, prima rinchiuso nel campo di concentramento e poi come uno dei pochi ad essere ritornato a casa? Direi che la cosa che sosteneva Primo Levi nei momenti di sofferenza era proprio la speranza e il desiderio della liberta.

Come ho gi  accennato all'inizio, anche Primo Levi   sempre stato per tutta la vita alla ricerca di qualcosa, senza accontentarsi di facili risposte alle domande sulla possibilit  dell'esistenza di Dio in rapporto al male vissuto e in rapporto alla sofferenza dell'innocente. Quindi non posso togliermi il pensiero che negare la presenza di Dio, di cui anche Primo Levi parla in un suo libro, sia stato per la sua futura vita – vita nella libert  – decisiva.

Durante la lettura del libro "I dialoghi" si sente il suo desiderio immenso della presenza di Dio, ma anche una sensazione di "falsa umilt ", un atteggiamento di indegnit  dell'amore di Dio. Come si pu  per  riflettere sull'amore di Dio verso noi stessi.

Primo nel campo di concentramento incontra un compagno di prigionia con cui si mette a discutere sul tema della fede. Levi qui racconta che gli capitava spesso che con alcuni

dei suoi "amici" credenti del campo incontrasse spesso in loro una posizione di dolore verso la realtà a partire da un rapporto con Dio basato sull'incomprensibilità e su tante domande irrisolte, ma mai da un atteggiamento rinunciatario o negativo verso l'esistenza di Dio. Primo invece prende una posizione completamente contraria – rifiuta qualsiasi dialogo con Dio – e alla base della sua decisione è proprio lui, che attraverso questa "rivolta" alla fine soffre nel rapporto con se stesso.

Nel collegamento con Primo Levi non posso non ricordarmi di Etty Hillesum, una giovane ebrea olandese, che ha passato la stessa brutta esperienza nel campo di concentramento. La Hillesum affrontava le stesse domande riguardo il senso della realtà, all'apparenza così dura, ma c'era anche un suo atteggiamento personale verso la libertà stessa. In che senso? Per Etty voleva dire questo:

LA LIBERTÀ INTERNA DELL'UOMO?

VA TROVATA DA SE STESSI – DENTRO DI SÉ!!!

8. ČASOVÁ OSA

1.září 1939

Německo napadá Polsko (tímto vlastně začíná 2. světová válka). Británie a Francie vyhlásují o dva dny později válku Německu. Po napadení Polska 1. září 1939 začaly první hromadné deportace židů z nově zabraných území dále na Východ. Německá propaganda vydávala deportace židů za „snahu o pořádek“ a o vytvoření lepší dělící linie mezi národnostmi. Ve skutečnosti toto násilné přesídlování znamenalo pro deportované smrt hladem, zimou, epidemiemi nebo zastřelením.

Duben 1940

Německo okupuje Dánsko a Norsko.

Květen 1940

Německo vpadá do Belgie, Nizozemí a Francie.

Červen 1940

Němci vstupují do Paříže. Francie podepisuje příměří s Německem.

Duben 1941

Němci napadají Řecko a Jugoslávii.

Červen 1941

Německo napadá Sovětský svaz.

Září 1941

Začátek obléhání Leningradu, které překvapivě trvalo dva a půl roku.

7. prosince 1941

Japonský letecký útok na Pearl Harbour. Spojené státy, Kanada a Británie vyhlásují válku Japonsku.

Únor 1942

Japonci se zmocňují mnoha tichomořských ostrovů.

Srpen 1942

Němci vedou útok na Stalingrad.

Listopad 1942

Spojenecká vojska se vylodí v severní Africe a začínají vést boje s Němci a Italy. Pod vedením generála Montgomeryho porázejí německá vojska, vedená generálem Rommelem, a to u El Alameinu v Egyptě.

Únor 1943

Německá vojska u Stalingradu jsou poražena.

Květen 1943

Německá armáda s generálem Rommelem v severní Africe se vzdává Spojencům.

Červenec 1943

Spojencům se podařilo na jaře roku 1943 porazit vojska Osy v severní Africe, pak přišlo na řadu obsazení Itálie.

Účelem byla eliminace hlavního německého spojence a otevření druhé fronty jako pomoc Sovětskému svazu, který bojoval proti Německu na východě. Operační plány této velké obojživelné operace byly připravovány ve spojeneckých štábech již za tažení v severní Africe.

Operace započala vyloděním spojeneckých vojsk na Sicílii dne 9. července 1943. Vylodění bylo úspěšné, jižní fronta „Osy“ se brzy zhroutila, což vedlo k pádu italského fašistického režimu.

Září 1943

Spojenci se definitivně vylodí v Itálii, Itálie se vzdává. (Spojenecká Invaze na Sicílii, krycí název Operace „Husky“, začala 10. července 1943 a způsobila vyklizení jednotek Osy z celého ostrova.)

Červen 1944

Spojenci se vylodí v Normandii na severozápadě Francie (*v historii je tento den nazýván „Den D“*).

Květen 1945

Německé ozbrojené síly se vzdávají, válka v Evropě končí.

Srpen 1945

Spojenci shazují atomové bomby na Japonsko (*na města Hirošimu a Nagasaki*).

2.září 1945

Japonsko se bezpodmínečně vzdává. **Konec 2. světové války.**⁸⁹

⁸⁹ Internetové stránky „Google“, časová osa

9. POJMOVÝ APARÁT⁹⁰

Fašismus - v původním významu ideologie politického hnutí vedeného B. Mussolinim v Itálii po 1. světové válce; strana Bojové italské svazy (italsky fascio, svazek) založena v březnu 1919. Fašismus vznikl v okruhu nacionalistických odpůrců liberalismu i tradičního socialismu, nespokojených se zisky Itálie z války po boku vítězné Dohody. Založen na negaci existujícího politického systému a směsici idejí od anarchosyndikalismu k antiklerikalismu s důrazem na obnovu “velikosti Itálie” a militantní “akci”, směřující k novému celonárodnímu společenství. V Itálii státní ideologie od pochodu na Řím v roce 1922 až do 1944; 2. ideologie, politické hnutí a forma vlády ideově příbuzná italskému fašismu; otevřená teroristická diktatura s antiliberálním, protidemokratickým a protikomunistickým zaměřením. Vychází z nacionalismu nebo rasismu (ovlivněn sociálním darwinismem) s kolektivistickým zaměřením antimarxistického socialismu. Odmítá pluralitní politickou kulturu vycházející z liberálních tradic; stát (národ) je nejvyšší hodnota a je chápán jako jednota transcendentní, morální, hospodářská a politická. Jeho řízení se většinou odvíjí na vůdcovském principu a na diktatuře jedné politické strany či hnutí (viz též totalitarismus). Fašismus se stal ve 20. stol. všeobecně rozšířeným jevem (Německo, Itálie, Rumunsko, Bulharsko, Maďarsko, Slovensko aj.; fašistické hnutí i v demokratických zemích), vznikajícím zejm. v důsledku hospodářských a politických krizí; nejvýrazněji uplatněn v německém nacismu.

Nacionální socialismus, nacismus - ideologie založená na vágní syntéze prvků rasově zdůvodňovaného šovinismu (právo nadřazeného německého národa na dobytí životního prostoru), antisemitismu (židovský národ jako primární nepřítel) a antimarxisticky definovaného socialismu (sociálně spravedlivé národní společenství namísto třídně rozdělené společnosti). Nacionální socialismus vznikl po první světové válce v Německu (strana NSDAP, vůdce A. Hitler) a od roku 1933 se stal státní ideologií diktátorského režimu velkoněmecké tzv. třetí říše, usilující o uskutečnění programu nacionálního socialismu ozbrojenou agresí, která vedla k rozpoutání druhé světové války. Při dobývání Evropy

⁹⁰ Kolektiv autorů, Všeobecná encyklopedie Diderot, DIDEROT, 1999

využíval národní socialismus ideově spřízněných hnutí a režimů, od srpna 1939 do června 1941 i spojenectví se stalinismem v SSSR. Totalitní ideologie; je považována za radikální formu fašismu.

Neofašismus - ideologie a politická hnutí navazující po druhé světové válce na ideologii původního fašismu. V politickém spektru většinou zaujímají neofašistická hnutí pozici krajní pravice (často s levicovým sociálně demagogickým populismem). Ústavy většiny států neofašismus zakazují, avšak v pluralitních společnostech existují strany s neofašistickými prvky i menší politická seskupení otevřeně neofašistická.

Nacionalismus - ideologie a politický směr vycházející z přesvědčení o výjimečnosti vlastního národa. Obvykle vede k izolovanosti a k nedůvěře až nepřátelství vůči jiným národům.

Rasismus - soubor nevědeckých představ a koncepcí založených na předpokladu fyzické a duševní nerovnosti a nerovnoprávnosti různých ras, tj. na základě biologické (tzv. rasové) klasifikace. Směs sociálně psychologických stereotypů a předsudků, které jsou výrazem krajního etnocentrismu a xenofobie. Často nabývá fanatických podob (viz též šovinismus) a může přerůst i v systematický teror. Jako součást sociální demagogie bývá rasismus často výrazem živelných nálad vyvolaných sociálním napětím (hledání univerzálního viníka); může se stát programem politických hnutí a stran (součást ideologie fašismu a neofašismu) i oficiální státní politikou (fašistické Německo, Republika Jižní Afrika v 60. – 80. letech 20. stol.). Rasistické postoje spojené s agresí jsou často patrné u sociálně neúspěšných jedinců a mají svůj základ v individuální i skupinové frustraci. Často zaměřen proti izolované menšině se zřetelnými odlišnými znaky fyzickými, jazykovými, náboženskými, popř. profesními. Specifickým typem a pravděpodobně nejdéle trvající a nejrozšířenější formou rasismu, je antisemitismus. – Názor o privilegovaném postavení či poslání tzv. bílé rasy rozšířen v 18. a 19. stol. v souvislosti s koloniální expanzí evropských národů i s ideologií amerického Jihu. Systemizace rasistického myšlení se poprvé objevila v pol. 19. stol. u J. A. C. de Gobineaua. Ucelenou politickou teorií se rasismus stal ve 2. pol. 19. stol. v souvislosti s rozšířením

darwinismu sociálního. Biologický determinismus (myšlenka přirozeného výběru, boje o přežití nejsilnějšího ap.) se stal základem ospravedlnění existující nerovnosti, popř. programem zavedení takové nerovnosti (která by prý obnovila přirozený společenský řád zničený liberalismem a demokracií). Rasismus byl rozšířen zejm. před 1. a 2. světovou válkou, rasistické tendence jsou však latentně přítomny dodnes prakticky ve všech zemích (vzrůstají zejm. v souvislosti se sociální a hospodářskou krizí). Přestože v roce 1965 byly všechny formy rasismu odsouzeny OSN, v poslední třetině 20. století je patrný jejich nárůst jak v Evropě a Americe, tak i v některých afrických a asijských zemích. Viz též rasová diskriminace.

Rasová diskriminace – porušení norem mezinárodního práva spočívající v jakémkoli rozlišování, vylučování, omezování či zvýhodňování založeném na rase, barvě pleti, na národnostním, respektive etnickém původu, je-li cílem nebo následkem takového počínání zrušení či omezení uznání, užívání a výkonu lidských práv a základních svobod ve všech oblastech veřejného života. Zákaz rasové diskriminace je upraven v Chartě OSN a Mezinárodní úmluvě o odstranění všech forem rasové diskriminace, přijaté v roce 1966. Viz též rasismus.

10. POUŽITÁ LITERATURA

- Belpoliti, M. Hovory s Primo Levim, PASEKA, 2003
- Bradáč, Z. Před pochodem na Řím, PRAHA, 1973
- Gilbert, M. Druhá světová válka, BB/ART s.r.o., 2006
- Gilbert, M. Křišťálová noc, BB/ art s.r.o., 2007
- Helan, P. Duce a Kacíř, L. MAREK BRNO, 2006
- Hillesum, E. Přervaný život, KARMELITÁNSKÉ nakladatelství , 2005
- Kolektiv autorů Atlas univerzálních dějin židovského národa, VICTORIA PUBLISHING, 1995
- Kolektiv autorů Všeobecná encyklopedie Diderot, DIDEROT, 1999
- Kovtum, J. Tajuplná vražda, SEFER, 1994
- Lamb, R. Válka v Itálii 1943 – 45, MUSTANG, 1996
- Levi, P. Je-li toto člověk (Se quasto é un uomo), SEFER, 1995
- Levi, P. Potopení a záchránění, EINAUDI, 1986
- Levi, P. Příměří, SEFER, 1995
- Ludwig, E. Mussolini – osmnáct rozhovorů, PRAHA, 1932
- Miller, H. Dějiny Německa, LIDOVÉ NOVINY, 1995
- Nolte, E. Fašismus ve své epoše, PRAHA, 1999
- O'Sullivan, N. Fašismus, BRNO, 1995
- Paxton, R. O. Anatomie fašismu, LIDOVÉ NOVINY, 2007
- Procacci, G. Dějiny Itálie, LIDOVÉ NOVINY, 2007
- Ridley, J. Mussolini, THEMIS, PRAHA, 2002

11. OBRAZOVÁ PŘÍLOHA

Obr č. 1: Benito Mussolini - Řím, piazza Venezia

Obr č. 2: Adolf Hitler

Obr. č. 3: Benito Mussolini a Claretta Patacci, Miláno

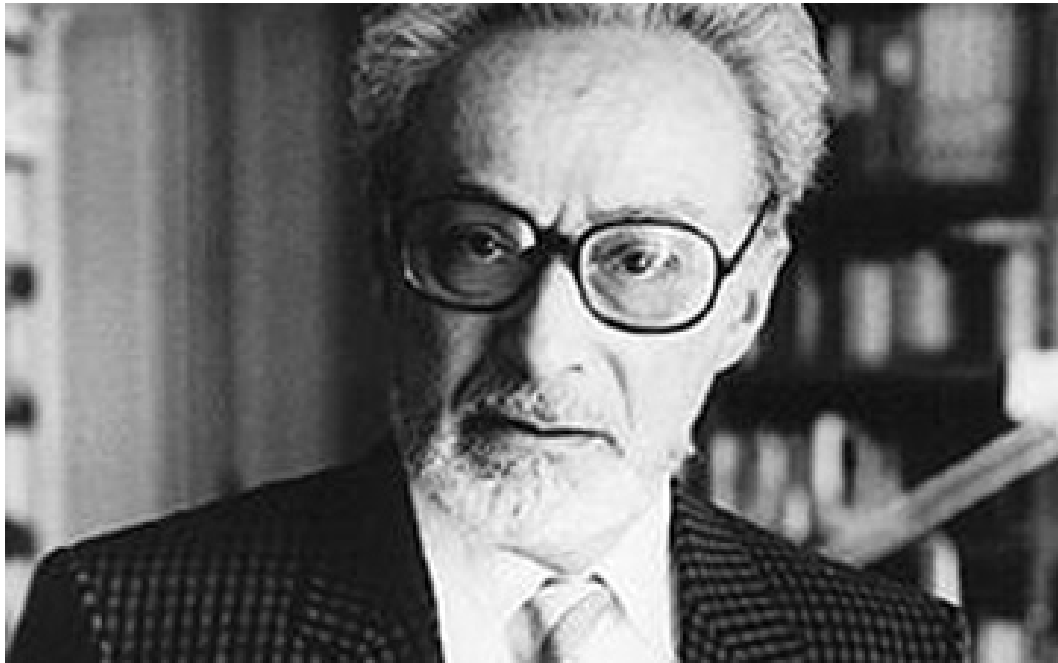
Obr. č. 4: Claretta Patacci, Miláno

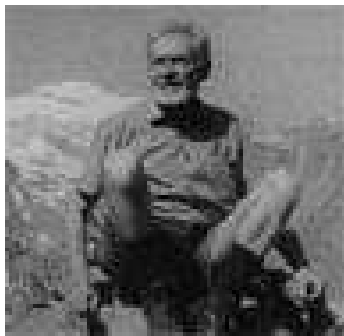
Obr. č. 5: poprava stoupců fašismu, Miláno

Obr.č. 6: Ernst Vom Rath

Obr. č. 7: Primo Levi

Obr. č. 8: Primo Levi

Obr. č. 9: Primo Levi

Obr. č. 10: hrobka Prima Leviho, Turín

Obr. č. 11, bydlíště Prima Leviho – Turín
(vlastní foto)

Obr. č. 12, bydlíště – vchod Prima Leviho – Turín
(vlastní foto)

Obr. č. 13, poštovní schránka Prima Leviho, Turín
(vlastní foto)